

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Austės Laurinčiukaitės

V kurso komercinės teisės šakos studentės

Magistro baigiamasis darbas

**Tos pačios lyties ir skirtingos lyties asmenų partnerystės teisinio
pripažinimo aspektai pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių
laisvių apsaugos konvenciją ir jų įtaka Lietuvos teisei**

Vadovas: Lekt. dr. Saulius Aviža

Recenzentas: Doc. dr. Danguolė Bublienė

Vilnius 2019

Turinys

1. Įvadas.....	3
2. Skirtingos lyties asmenų partnerystės ir tos pačios lyties asmenų partnerystės sampratų analizė	7
2.1. Skirtingos lyties asmenų partnerystės samprata.....	7
2.2. Skirtingos lyties sugyventinių turto teisinis režimas.....	10
2.3. Skirtingos lyties asmenų partnerystės pripažinimas pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.....	12
3. Tos pačios lyties asmenų partnerystė ir santuoka.....	17
3.1. Tos pačios lyties asmenų partnerystės ir santuokos pripažinimo problematika Lietuvoje 17	
3.2. Tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimas pagal Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją	23
3.3. Europos Sąjungos aktai turintys reikšmės tos pačios lyties asmenų partnerystės pripažinimui	30
4. Partnerystės pripažinimo įtaka Lietuvos teisei pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.....	36
4.1. Skirtingos lyties asmenų porų teisinė padėtis	37
4.2. Tos pačios lyties asmenų porų teisinė padėtis.....	39
5. Išvados	47
Santrauka.....	49
Summary	51
6. Literatūra	52

1. Įvadas

Nagrinėjamos temos aktualumas

Nėra paslaptis, kad keičiantis visuomenės požiūriui į tam tikrus probleminius aspektus, keičiasi ir teisės aktai numatantys tų aspektų reguliavimą. Tikėtina, kad dėl to ne veltui yra sakoma, kad teisinė sistema yra gyva, ji yra nuolat atnaujinama, pritaikoma šių dienų visuomeniniams santykiams. Taip atsitinka būtent dėl besikeičiančios visuomenės, pakitusio asmenų požiūrio į tam tikras konkrečias situacijas. Būtent tokiu būdu, keičiant teisės aktų normas, juos tobulinant, pritaikant šiuolaikiniam pasauliui, teisinė sistema išvengia reguliavimo problemų, kai visuomeniniai santykiai konkrečiu klausimu jau yra pakitę, o teisės aktas vis dar numato nepatobulintą konkrečios situacijos reguliavimą.

Taip atsitiko ir su pastaruoju metu itin populiariu klausimu dėl asmens lytinės orientacijos. Kaip žinia, kiekvienas asmuo turi jam priklausančias teises ir pagrindines laisves, taip pat, kad šalys galėtų užtikrinti asmenų teises yra numatomos teisinės normos, kurios draudžia diskriminuoti asmenis dėl jiems suteiktos laisvos valios priimti jiems svarbius pasirinkimus. Kiekvienas asmuo turi teisę išreikšti savo lytinę orientaciją ir neturi būti dėl to fakto diskriminuojamas, tačiau dėl visuomenėje susiformavusių stereotipų neretai minėti asmenys susiduria su teisinės ir socialinės atskirties problema. Gali kilti klausimas koku pagrindu yra susiformavę minėti stereotipai, o atsakymas į klausimą yra ganėtinai paprastas, tai yra anksčiau galioję įstatymai, kurie ir suformavo asmenų pasaulėžiūrą į tam tikrus reiškinius. Todėl yra akivaizdu, kad siekiant sunaikinti ankstesnių įstatymų bei ankstesnės teisinės struktūros sukurtos pasaulėžiūros yra siekiama teisės aktus pritaikyti vyraujantiems visuomeniniams santykiams, tad viena pagrindinių dabar vyraujančių problemų yra partnerystės institutas Lietuvoje. Tačiau įdomu yra tai, kad prabylant apie partnerystės faktą, daugelis pagalvoja apie tos pačios lyties asmenis, tačiau pamiršta ir apie suteikiamą galimybę sudaryti registruotą partnerystę skirtingos lyties asmenims. Daugelis šalyje pamąsto apie skirtingos lyties asmenų padėtį, teisinio instituto trūkumą jų santykių įtvirtinimui, tačiau pamiršta ir apie skirtingos lyties asmenų partnerystės įtvirtinimo fakto problematiką. Tiek tos pačios lyties asmenų poros, tiek ir skirtingos lyties asmenų poros, norėdamos įtvirtinti partnerystės faktą, siekia vieno pagrindinio tikslo – tai yra šeimos vieneto sukūrimo. Nepaisant to fakto, kad per keletą paskutinių dešimtmečių pasikeitė teisinė

homoseksualių asmenų padėtis, deja šiuo metu Lietuvoje įteisinti santykius įmanoma tik susituokus – partnerystės negali sudaryti nei tos pačios nei skirtingos lyties asmenys.¹ Galima teigti, kad tai yra susiformavusi teisinė spraga, ypač skirtingos lyties asmenų partnerių atžvilgiu.

Tačiau remiantis anksčiau minėtu visuomenės tobulėjimo faktu, būtų neteisinga teigti, kad galiojantis tradicinis santuokos institutas neturėtų plėstis prisitaikydamas prie pakitusio žmonių požiūrio. Nepaisant fakto, kad gausybė tos pačios lyties santykius palaikančių asmenų kovoja siekdami praplėsti santuokos institutą įtraukdami partnerystės sąvoka skirtingos lyties ir vienalytėms poroms, visuomet, kai situacija pasisuka ties naujovių pripažinimu, atsiranda asmenų, kurie griežtai priešinasi siūlomoms naujoms pažiūroms. Be abejo, kadangi Lietuva yra Tarptautinių organizacijų narė, jai taip pat yra taikomi ir tarptautinių nuostatų normos, kiek jos neprieštarauja valstybės vidaus įstatymams. Todėl būtent kalbant apie asmenų partnerystės pripažinimą Lietuvoje yra būtina atsižvelgti ir į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Konvencijos nuostatose nėra imperatyviai numatytų aspektų įtvirtinti šalyse tam tikrus teisinius aktus, tačiau yra numatomas faktas šeimos gyvenimo gerbimui bei nediskriminavimo principo pagrindai. Būtent šių įstatymų pagrindais Lietuva ir turėtų remtis kalbant apie tos pačios lyties ir skirtingos lyties partnerystės įteisinimo faktą.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas yra ne tik ne tik atskleisti partnerystės sampratų skirtumą remiantis lytine orientacija ir susiformavusiu visuomenės požiūriu, bet ir atskleisti partnerystės instituto pripažinimo faktą Lietuvoje tiek tos pačios lyties porų atžvilgiu tiek ir skirtingos lyties porų atžvilgiu. Atkreipti dėmesį į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtaką partnerystės instituto pripažinimo faktui.

Darbo uždaviniai:

- 1) Apibrėžti partnerystės sampratą remiantis lytinės orientacijos faktu.
- 2) Išanalizuoti galiojančių įstatymų veikimą siekiant registruoti asmenų partnerystę.
- 3) Išnagrinėti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus susijusius su skirtingos lyties asmenų partneryste.

¹ Sabaliauskaitė B. Tos pačios lyties porų valstybė reikalauja atsiklausti, ar jiems suteikia teisę mylėti. Teismai.Lt:2018 rugsėjis, Nr. 3 (31).

- 4) Išnagrinėti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus susijusius su vienalyčių porų partneryste.
- 5) Sistemingai išdėstyti partnerystės instituto negaliojimo Lietuvoje problematiką.
- 6) Įvertinti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtaką teisiniam reguliavimui Lietuvoje.
- 7) Nustatyti partnerystės pripažinimo faktus Lietuvos teisinėje sistemoje.

Darbo objektas

Darbo objektu galima įvardyti partnerystės instituto pripažinimą, jo formavimosi galimybes bei Europos Žmogaus Teisių Teismo poziciją konkrečiu klausimu. Nagrinėti probleminiai aspektai yra susiję su tos pačios lyties partnerystės pripažinimu ir skirtingos lyties partnerystės pripažinimu. Tam, kad būtų aiškiau suvokti skirtumus, kalbant apie partnerystės institutą buvo minimas ir santuokos statiškumas, jo įtvirtinimo reikšmė partnerystės institutui. Šis darbas pasižymi originalumu, nes šių dienų visuomenėje yra kalbama apie partnerystės įgalinimą tos pačios lyties asmenims ir kaip tam užkirsti kelią Lietuvoje, tačiau nėra atsižvelgiama ir į padaromus nepatogumus tos pačios lyties asmenims norintiems įtvirtinti santykius partnerystės instituto pagalba.

Darbe naudoti metodai

Rašant baigiamąjį darbą buvo naudojami tyrimo metodai – visų pirma loginis, lingvistinis (kalbinis), sisteminis bei lyginamasis (komparatyvinis). Būtent naudojant loginį tyrimo metodą buvo siekiama, kad visi darbe naudoti šaltiniai bei pateikiama informacija būtų pateikta pasitelkiant logikos dėsnius. Lingvistinis metodas buvo naudojamas tam, kad būtų pateikta aiški sąvokų reikšmė remiantis pagrindine teisine literatūra bei nagrinėjama jų reikšmė taikomų teisės aktų atžvilgiu. Sisteminiu metodu buvo siekiama atskleisti ir išanalizuoti partnerystės instituto susikūrimą, jo reikšmę šių dienų teisinei sistemai bei pritaikymą Lietuvoje. Lyginamuoju metodu buvo nagrinėjami pagrindiniai skirtumai tarp tos pačios lyties partnerystės reglamentavimo ir skirtingos lyties partnerystės reglamentavimo bei šių skirtumų reikšmė Lietuvos teisinei sistemai.

Svarbiausi šaltiniai

Vienu svarbiausiu darbe naudotu šaltiniu galima įvardyti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus, kurie padėjo geriau suprasti kito, taip pat darbe itin svarbaus šaltinio – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsnius. Vien baigiamojo darbo tema akivaizdžiai sufleruoja, kad tai turėtų būti patys svarbiausi šaltiniai siekiant apžvelgti probleminius aspektus. Taip pat, kalbant apie Lietuvos teisės aktus šia konkrečia tema, buvo naudotas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, kuriame yra įtvirtintos pagrindinės normos, kurios gali reglamentuoti partnerystės instituto taikymą Lietuvoje. Žinoma, kad būtų lengviau suvokti partnerystės instituto poziciją Lietuvoje buvo pasitelkta Ingos Kudinavičiūtės – Michailovienės mokslo darbas „Bendras gyvenimas neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos“. Taip pat reiktų nepamiršti ir „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo“, jo dėka buvo galima lengviau suprasti Lietuvos poziciją dėl tos pačios lyties asmenų partnerystės įregistravimo fakto ir skirtingos lyties porų partnerystės registravimo. Remiantis minėtais svarbiausiais šaltiniais buvo lengviau susidaryti nuomonę dėl partnerystės instituto taikymo valstybėse narėse bei pozicijos Lietuvoje, tačiau negalima teigti, kad ir visi kiti šaltiniai naudoti darbe yra mažiau svarbūs, visi šaltiniai padėjo įžiūrėti probleminius aspektus ir juos išnagrinėti.

2. Skirtingos lyties asmenų partnerystės ir tos pačios lyties asmenų partnerystės sampratų analizė

Siekiant geriau išanalizuoti ir suprasti baigiamojo darbo temą, visų pirma reiktų aptarti asmenų santykių įtvirtinimo galimybes, kurios yra reglamentuotos Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais. Kaip žinia, remiantis Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu skirtingos lyties asmenys pagal šiuo metu galiojančius teisės aktu turi tik vieną pasirinkimą sudaryti šeimą. Institutas, kuris sureguliuotas galiojančiais įstatymais yra santuokos institutas. Tačiau kalbant ir apie iki galo nereguliuotą partnerystės institutą Lietuvoje, būtinai turėtume paminėti partnerystės teisinius santykius. Tai įvardijama kaip asmenų bendras gyvenimas neįregistruvus santuokos. Tiek santuokos, tiek ir partnerystės tikslas yra labai panašus, tai sukurti (ateityje arba šiuo metu) teisėtus šeimos santykius ir nustatyti turto bei turtinių teisių režimą. Tad pagal pasirinktą darbo temą plačiau bus aptariami partnerystės gyvavimo aspektai Lietuvoje. Visų pirma, ką mes įsivaizduojame išgirdę žodį partnerystė? Tikėtina, kad remiantis šių dienų aktualijomis pirma mintis, kuri mums ateina į galvą yra tos pačios lyties asmenų partnerystė, tačiau didžioji dauguma asmenų tikėtina, net nepagalvotų ir apie skirtingos lyties asmenų partnerystės galimybę, nes remiantis vyraujančiu tradiciniu požiūriu skirtingos lyties asmenys siekiantys įtvirtinti savo santykius, sudaryti šeimą, turi tik vieną pasirinkimą – santuoką. Tačiau minėtas santykių skirstymas pagal lytinę orientaciją yra susiformavęs ne veltui, nes dalis Lietuvos gyventojų gali skirtingos lyties partnerystės faktą traktuoti kaip besikuriančią šeimą, o tos pačios lyties asmenų partnerystę kaip nukrypimą nuo tradicinių pažiūrų. Būtent požiūrių skirtumai gyvuojantys mūsų šalyje ir sukuria skirtingas partnerystės sampratas remiantis asmenų lytine orientacija, taip pat mano manymu dėl šių susiformavusių skirtingų požiūrių kyla diskriminacijos faktas vienalytėms poroms.

2.1. Skirtingos lyties asmenų partnerystės samprata

Keliose Europos Sąjungos šalyse yra įtvirtinta naujovė – galima oficialiai įteisinti partnerystę nesituokiant – sudaryti civilinę sąjungą arba registruotą partnerystę.² Akivaizdu, kad sparčiai tobulėjanti ir kintanti visuomenė tikrai turi įtakos leidžiamiems įstatymams, nes tikėtina,

² Civilinė sąjunga ir registruota partnerystė. Prieiga per internetą:
<https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm>.

kad būtent tai ir turėjo įtakos partnerystės sąvoką įtvirtinti teisinių aktų normose. Galima teigti, kad būtent partnerystės pasirinkimas asmeniui gali atrodyti patrauklesnis, nes yra išvengiama formalių santuokos sudarymo reikalavimų bei jos sudarymo pasekmių. Būtent partnerystės sudarymas reikalauja mažiau formalių taisyklių įgyvendinimo, o ir po sudarymo fakto atsiradusios teisinės pasekmės remiantis galiojančiais teisės aktais yra siauresnės apimties.

„Civilinių partnerysčių kūrimas yra santuokos sampratos pakeitimo, į ją įtraukiant vienos lyties porų santuokas, strategijos dalis. Beveik visose valstybėse, taip pakeitusiose santuokos sampratą, prieš tai buvo įteisintos partnerystės. Net ir neapibrėžtai ateičiai tokią galimybę sukuriantys teisės aktai yra dalis strategijos, kuria siekiama paveikti viešąją nuomonę būsimums sąjungoms suteikiant legitimumą, kol viešoji nuomonė dar nepalanki staigiam jų įteisinimui.“³ Vis labiau plinta asmenų pasirinkimas gyventi nesantuokoje arba rinktis registruotos partnerystės variantą. Šiuo konkrečiu atveju tiek Šiaurės Amerika tiek ir Europa turi tam tikrą bendrumą. Socialinės tendencijos abiejuose žemynuose parodo, kad heteroseksuali santuoka visam gyvenimui nebėra dominuojanti visuotinė norma, kuria šeimos santykių reguliavimas buvo pagrįstas XXI amžiaus pradžioje.⁴ Kai kuriose jurisdikcijose vis dar yra teigiama, kad santuoka yra vienintelis sprendimas sprendžiant teisių ir atsakomybių klausimą poroje, tačiau kitos valstybės spręsdamos problemą sukūrė alternatyvas santuokai, tai yra sukūrė teises bei pareigas poroms, kurios nesiryžta įtvirtinti savo santykių santuokos instituto pagalba.

Atsižvelgiant į Lietuvos teisinę sistemą, galima išvelgti bandymus įtvirtinti partnerystę Lietuvoje. Visų pirma, tai yra reglamentuojama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse: „Šio skyriaus normos nustato turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius.“⁵ Šioje normoje galime išvelgti kelis reikalavimus asmenims siekiantiems įregistruoti partnerystę. Visų pirma, kaip ir santuokos registravimo atveju, taip ir partnerystės, būtina sąlyga yra tai, kad partnerystė gali būti sudaroma tik tarp vyro ir moters, tai reiškia, kad partnerystė pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą negali būti sudaroma tarp tos pačios lyties asmenų. Antra, kaip matyti iš apibrėžimo, partnerystės,

³ Clarke R. Ar civilinės partnerystės institutas prisideda prie santuokos sampratos pakeitimo? Pranešimas konferencijoje: 2017.

⁴ Barlow A; Probert R. Regulating Marriage and Cohabitation: Changing Family Values and Policies in Europe and North America—An Introductory Critique. Law & Policy: 2017.

⁵ LR civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.

kaip ir santuokos sudarymui yra būtinas oficialios registracijos elementas, kuris patvirtina laisvą asmenų valią ir apsisprendimą, kadangi registracija preziūmuoja dviejų asmenų dalyvavimą ir valios kurti teisinius santykius išreiškimą.⁶ Tad tai yra dar vienas panašumas tarp santuokos instituto ir norimos registruoti partnerystės. „Yra nurodoma, kad vyras ir moteris turi bendrai gyventi neįregistravę santuokos ne mažiau kaip vienerius metus, ir minimas tokio gyvenimo tikslas – „sukurti šeiminius santykius“, tačiau kaip, esant reikalui, galėtų būti nustatomas pastarasis tikslas, nė viename šio skyriaus straipsnyje neužsimenama. Atkreiptinas dėmesys, kad šeimos santykius sudaro asmeninio ir turtinio pobūdžio santykiai, o CK nuostatos dėl sugyventinių yra skirtos išimtinai tik jų turtinių santykių reglamentacijai, pagal kurią galima interpretuoti, kad šeimos tikslas – tik turto kooperavimas bei kaupimas. Taip pat lieka neaišku, ar bus sugyventiniams išduodami tam tikri partnerystę įrodantys dokumentai (pavyzdžiui santuokos sudarymo atveju – jos įrodymas – santuokos liudijimas, išduotas civilinės metrikacijos įstaigos), ir ar jie bus lygiaverčiai santuokos liudijimui? Į minėtus bei kitus klausimus turėtų atsakyti Civiliniame kodekse esančias sugyventinių nuostatas konkretizuojantis įstatymas arba šios nuostatos turėtų būti tobulinamos panaikinant esamas teisės spragas.“⁷ Tačiau čia susiduriame su kita problema. Civilinio kodekso trečiosios knygos XV skyriaus normos dėl bendro gyvenimo neįregistravus santuokos įsigalioja nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momento.⁸ Minėtas įstatymas, kuris turėtų reglamentuoti partnerystės įregistravimo tvarką yra nepriimtas, turime tik pateiktą įstatymo projektą, tad galima teigti, kad turime teisinę spragą, kai partnerystės teisiniai santykiai yra nereguliuoti iki galo, nes šalyje neturime įgyvendinto partnerystės įstatymo. Daugelio Europos valstybių panašių santykių teisinio reglamentavimo analizė rodo, kad alternatyvių šeimos santykių kūrimo modeliai (palyginti su santuokos pagrindu įgyjamu statusu) dažniausiai negarantuoja šių santykių subjektams visapusiškos teisių ir interesų apsaugos, o apima tik tam tikrų teisių ar pareigų nustatymą.⁹ Tai tik dar kartą patvirtina, kad būtent partnerystės sureguliuavimas asmenims būtų kaip santuokos alternatyva, siekiant paprastesniu būdu sukurti šeiminius santykius.

⁶ Mikelėnas V. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 443.

⁷ Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija, 2008, p.28.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

⁹ Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija, 2008, p. 28.

Taip pat, kalbant apie partnerystės instituto susikūrimą Lietuvoje reiktų atsižvelgti ir į pagrindiniame šalies akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatytas įstatymų normas. Visų pirma, reiktų atkreipti dėmesį, kad trukdyti kurtis registruotoms partnerystėms gali būtent 38 straipsnis, kuriame yra teigiama, kad „Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“¹⁰. Tad iš šios teisinės normos galime daryti prielaidą, kad būtent valstybinė tam tikrų faktų registracija yra ne tik asmenų teisinio statuso pakeitimas ar konkretus antspaudas popieriaus lape, tačiau į tai galime pažvelgti ir kaip į konstitucinę vertybę, nes kaip pavyzdžiui kalbant apie santuoką, jos registravimo faktą valstybė įsipareigoja sutuoktiniams, o sutuoktiniai įsipareigoja valstybei bei visuomenei. Tad kalbant apie registruotų partnerystės kūrėjų gali tekti prabilti ir apie pagrindinio šalies dokumento koregavimo faktą. Žinoma, geriau pagalvojus, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatytas faktas dėl asmenų santuokos negali daryti įtakos partnerystės instituto įtvirtinimui, nes norma dėl asmenų santuokos nėra imperatyviai nustatanti, kad šalyje gali gyvuoti tik santuokos būdu sudaromas šeimos vienetas, nėra nurodoma po kokio fakto asmenų santykiai gali būti laikomi šeima, taip pat tai imperatyviai neuždraudžia sukurti naujo instituto galinčio reglamentuoti skirtingos lyties (ir ne tik) santykius.

2.2. Skirtingos lyties sugyventinių turto teisinis režimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, yra teigiama, kad sugyventiniai turi galimybę įtvirtinti bendro turto teisinį režimą. „Sugyventinių bendrai naudojamu turtu pripažįstama:

- 1) bendrai įgytas gyvenamasis namas ar butas, kurį sugyventiniai naudoja bendrai gyvendami;
- 2) vieno iš sutuoktinių nuomos, uzufrukto teisė ar kitokia teisė naudotis gyvenamuoju namu ar butu, kurį sugyventiniai naudoja bendrai gyvendami;
- 3) bendrai įgytas nekilnojamas daiktas, susijęs su bendram gyvenimui naudojamu gyvenamuoju namu ar butu, jeigu šis nekilnojamas daiktas sugyventinių bendrai naudojamas;

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014 (1922-11-30).

- 4) baldai ir kiti namų apyvokos daiktai, kuriuos sugyventiniai bendrai įgyja ir naudoja išskyrus daiktus, kuriuos sugyventiniai individualiai naudoja.“¹¹

Šiame skyriuje kaip akivaizdu yra reguliuojamas būtent turto teisinis režimas, nėra užsimenama apie turtines teises ar išlaikymo teisę po partnerystės nutraukimo. Taip pat yra teigiama, kad sugyventiniai turi teisę sudaryti notarinę sutartį dėl turto teisinio režimo, o šios sutarties sudarymui yra taikomos vedybinės sutarties straipsnių normos. Taip pat, pažvelgus partnerystės įstatymo projekto 6 straipsnį, galime atkreipti dėmesį, kad partnerystei, tiems tiesiniams santykiams, kurių nėra sureguliuavęs įstatymo projektas, bus taikomos sutuoktinių teises ir pareigas reguliuojančios teisės normos. Tačiau pažvelgus į kitas šio straipsnio dalis matome įstatymo švelninimą sugyventiniams dėl galimai taikytinų sutuoktinių teises ir pareigas reguliuojančių teisės normų. Tik dar kartą patvirtina, kad partnerystė gali būti laikoma kaip santuokos dublikatas ar alternatyva tik supaprastinta prasme.

Dėl sugyventinių turto teisinio režimo yra pasisakęs ir Aukščiausias Lietuvos Teismas, tačiau dėl tos priežasties, kad minėtas partnerystės įstatymo projektas nebuvo realizuotas, teisminė praktika nėra susiformavusi tikslingai. „Šiuo metu galiojančios Civilinio kodekso trečiosios knygos ir pirmiau galiojusio Santuokos ir šeimos kodekso normos reglamentuoja tik sutuoktinių, t. y. santuoką sudariusių asmenų, turtinius santykius. Bendrai gyvenančių santuokos nesudariusių asmenų, t. y. sugyventinių nesant partnerystės, turtinių santykių šeimos teisės normos nereglamentuoja. CK trečiosios knygos XV skyriaus (Bendras gyvenimas neįregistravus santuokos) normos skirtos sugyventinių dėl partnerystės santykiams reglamentuoti, tačiau, kol nėra priimto įstatymo, nustatančio partnerystės įregistravimo tvarką, nėra įsigaliojusios (CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 28 straipsnis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi nuoseklios praktikos, kad nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamu pagrindu pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę. Tokiais atvejais jų santykiams dėl turto taikomos civilinės teisės normos, reglamentuojančios jungtinę veiklą.“¹² Suvokiame, kad nesant patvirtintam įstatymo projektui sugyventiniai negali remtis ir įtvirtinti teisinio turto režimo pagal Civilinio kodekso

¹¹ LR civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje L. M. v. O. D. V. ir P. A. A., Nr. 3K-3-134/2011.

trečiosios knygos VI dalį, tačiau galima rinktis kitą minėta būdą – sudaryti jungtinės veiklos sutartį ir sukurti bendrąją dalinę nuosavybę. „Jeigu kartu gyvenantys santuokos nesudarę asmenys buvo susitarę siekti tam tikro tikslo, vertinama, kad jie saistomi sutartinių turtinių santykių. Pagal nurodytą teismų praktiką tai atitinka jungtinės veiklos sutartį. Pagal jos nuostatas bendrai siekiamas tikslas yra sukurti ar įgyti bendrosios nuosavybės teise tam tikrą turtą bendro gyvenimo ar kitiems tikslams (pvz., bendram ūkiui ar verslui, vaikų auginimui). Kaip ir kiekvienos civilinės sutarties atveju, būtina nustatyti į ką buvo nukreipta sutarties šalių valia, t. y. dėl kokio konkretaus turto (ar dėl viso tokių santykių metu įgyto turto) įgijimo ar tvarkymo bendrosios nuosavybės teise buvo susitarta.“¹³

Apibendrinant galima teigti, kad tiek santuokos, tiek ir registruotos partnerystės atveju partnerių tikslas yra tas pats sukurti šeiminius santykius. Tiek vienu tiek ir kitu būdu tai gali padaryti tik skirtingos lyties atstovai, apsisprendę laisva valia. Santuokos atveju sutuoktiniams teisės ir pareigos atsiranda nuo santuokos įregistravimo momento, o registruotos partnerystės atveju, remiantis Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu, asmenys privalo bendrai gyventi ne mažiau kaip vienerius metus, tik po šio fakto galima registruoti asmenų partnerystę. Tačiau, negalima pamiršti to, kad faktiškai civiliniame kodekse numatyta partnerystės dalis yra negaliojanti, nes nėra įgyvendintas partnerystės įstatymo projektas, tad čia susiduriame su teisės spraga, kuri sukelia itin nemažai nepatogumų sprendžiant sugyventinių turto klausimus.

2.3. Skirtingos lyties asmenų partnerystės pripažinimas pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje 12 straipsnyje yra numatyta teisė į santuoką. Vyras ir moteris, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal naudojimąsi šia teise reguliuojančius valstybės įstatymus.¹⁴ Atsižvelgiant į pateiktą įstatymo normą viskas atrodo teisinga, vyras ir moteris, laisva valia gali sudaryti santuoką ir sukurti šeimos vienetą. Tačiau tuomet kyla klausimas, ar vyras ir moteris gali teisiškai įtvirtinti partnerystę? Kadangi kai yra kalbama apie asmenų partnerystę, dažniausiai galvojame apie tos pačios lyties asmenis, tačiau kita vertus tai gan neteisingas požiūris, nes skirtingos lyties asmenys,

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje L. M. v. O. D. V. ir P. A. A., Nr. 3K-3-134/2011.

¹⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995.

taip pat turi galimybę sudaryti civilinę partnerystę. Dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės yra pasisakęs Europos Žmogaus Teisių Teismas, kurio išaiškinimų pagalba yra geriau suvokiamos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo ribos. Registruotos partnerystės tarp skirtingos lyties asmenų faktas, padėtų reglamentuoti ne santuokoje gimusių vaikų padėtį, taip pat tai padėtų stiprinti santuokos institutą, tuomet sprendimas tuoktis būtų priimtas laisva valia nepriklausomai nuo vaikų susilaukimo fakto, tai yra kaip tam tikra tradicinės šeimos apsauga.¹⁵ Būtų sunku nesutikti su šiuo konkrečiu teiginiu, nes nepaisant to, kad sudaromų santuokų skaičius nėra labai mažas, jam neatsilieka ir nutraukiamų santuokų skaičius. Dažnai asmenys neapgalvoję savo veiksmų pasiduoda užplūdusioms emocijoms ir žengia svarbų gyvenimo žingsnį. Tačiau mano nuomone, būtent registruotos partnerystės gyvavimo faktas valstybėje galėtų padėti išspręsti didėjančią skyrybų skaičių, nes būtent partnerystės instituto pagalba yra sukuriama panašios teisės ir pareigos lyginant su asmenų santuokos faktu.

Byloje *Van der Heijden v. the Netherlands*, yra teigiama, kad „Nyderlandai buvo viena iš daugelio valstybių narių, kurios pasirinko tam tikroms liudytojų kategorijoms taikyti įstatymų numatyta privilegiją. Kadangi teisė nesuteikti reikiamų įrodymų yra atleidimas nuo įprastos pilietinės pareigos, Nyderlandų teisė aiškiu ir veiksmingu būdu apribojo išimtį artimiesiems, sutuoktiniams, buvusiems sutuoktiniams, registruotiems partneriams ir net buvusiems įtariamųjų partneriams, taip išimties naudojimas buvo apribotas asmenims, kurių ryšiai su įtariamuoju gali būti objektyviai patikrinti.“¹⁶ Būtent pagal pateiktą situaciją buvo svarstomas registruotos asmenų partnerystės ir asmenų gyvenimo neįregistravus partnerystės esminiai skirtumai minėtos bylos kontekste. „Valstybėms narėms buvo suteikta teisė nustatyti pasidalijimo privilegija ribas ir nubrėžti aiškią liniją tarp santuokos ir registruotos partnerystės. Teismas nepripažino, kad pareiškėjo pasiūlymas, jog jos santykiai su partneriu, nors ir lygūs santuokai ar registruotai partnerystei visuomenėje, turėtų turėti tokias pačias teises pasekmes kaip ir formalios sąjungos. Svarbiausias veiksnys yra įvardijamas ne santykių ilgis ar palaikomasis pobūdis, o valstybinės įmonės egzistavimas, turintis su sutartimi susijusių teisių ir pareigų rinkinį. Dėl būtent teisiškai privalomo susitarimo nebuvimo pareiškėjo santykiai su partneriu iš esmės skyrėsi nuo susituokusios ar partnerystę įregistravusios poros. Būtent jei Teismas teigtų kitaip, tai galėtų

¹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas *Vallianatos ir kiti prieš Graikiją* byloje, Nr. 29381/09.

¹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 balandžio 2 d. *Van der Heijden prieš Olandiją* byloje, Nr. 42857/05.

reikšti, kad partnerystės registravimo faktas yra bereikšmis daugeliu atveju, arba, kad teisiškai registruotos partnerystės sukeliama teisiniai padariniai yra tapatūs atvejui, kai partnerystė nėra registruojama.

Taip pat yra išskiriamų atvejų, kuomet nei santuokos nei registruotos partnerystės faktai dviejų asmenų santykiai nebuvo įregistruoti, tačiau asmenys remdamiesi teisės aktais reikalauja pareigų ir teisių kylančių iš partnerystės ar santuokos instituto. Kyla klausimas, kokie asmenys gali įgyvendinti anksčiau minėto Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje numatyta 8 straipsnį dėl asmenų teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Būtent kas gali būti laikoma šeimos buvimo faktas, kai yra kalba apie du skirtingos lyties asmenis. Ar tam, kad partneriai gyvenantys kartu būtų pripažinti šeima yra būtinas santuokos faktas ar pakanka ir registruoti dviejų asmenų santykius kaip civilinę sąjungą – partnerystę? Byloje *Serife Yigit v. Turkey*, yra pristatoma situacija kai du skirtingos lyties asmenys buvo partneriais ir įgyvendino religinės santuokos faktą, tačiau to santuokos fakto teisiškai neįtvirtino. Teismas šioje byloje teigia, kad nepaisant santuokos ar partnerystės fakto nebuvimo asmenys gali būti pripažinti egzistuojančia šeima, nes būtent 8 Konvencijos straipsnis yra taikomas tiek įteisintiems dviejų asmenų santykiams, tiek ir neįteisintiems, nes šeimos gyvenimo buvimas ar nebuvimas yra faktinis klausimas, kuris priklauso nuo tikrų gyvenimiškai artimų asmeninių ryšių egzistavimo. Šeimos sąvoka neapsiriboja vien santuokiniais ar registruota partneryste paremtais santykiais, sąvoka gali apimti ir kitus teisiškai neįtvirtintus asmenų santykius.¹⁷ Tačiau nors ir asmenys neįregistravę gali tam tikrais atvejais būti pripažinti šeima, tačiau remtis, įstatymų normomis, kurios įsigalioja po registruotos partnerystės atsiradimo fakto, teisėtų partnerių teisių jie neįgauna. Tai, kad pora gyvenanti kartu traktuoja, kad yra šeima, nėra argumentas siekiant įgyti sugyventinio teises, kitaip tariant, tik po civilinės sąjungos atsiradimo fakto asmenims poroje kyla teisiniai padariniai, gyvenimas kartu teisinių padarinių nesukelia.

Taip pat, remiantis šių dienų aktualijomis, būtina atkreipti dėmesį į vieną itin įdomią Europos Žmogaus Teisių Teismo nagrinėtą bylą, kurioje yra išreiškiama akivaizdi diskriminacija skirtingos lyties asmenų porai. Pareiškėjai yra skirtingos lyties asmenys norintys įregistruoti savo santykius partnerystės instituto pagalba, tačiau jų prašymas Austrijoje buvo atmestas, nes kaip teigiama jie neatitiko reikalavimų, nes būtent partnerystės registravimas yra galimas tik tos pačios

¹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 lapkričio 2 d. sprendimas *Serife Yigit prieš Turkiją* byloje, Nr. 3976/05.

lyties asmenims. „Teismas dar neturėjo galimybės nagrinėti diskriminacinio požiūrio į skirtingos lyties santykių pripažinimą partnerystės instituto klausimu. Iki šiol Teisingumo Teismo praktika tokiose bylose buvo kilusi iš tos pačios lyties porų skundų, kurie buvo susiję su galimybe gauti leidimą santuokai ar alternatyvų santykių įtvirtinimo būdą. Tad Teismo nagrinėti klausimai dėl tariamo diskriminacinio pobūdžio partnerystės pripažinimo klausimu yra išspręsti būtent iš mažumo perspektyvos.“¹⁸ Būtent šioje byloje nebuvo pripažinto diskriminacinio požiūrio į skirtingos lyties asmenų poras, nes kaip teigiama, heteroseksualios poros turi galimybę savo santykius įtvirtinti santuokos instituto pagalba, o partnerystės atsiradimas šalyje yra galimybė teisiškai įtvirtinti santykius būtent tos pačios lyties asmenims, kaip atmaina santuokos institutui. „Pareiškėjų pozicija dėl partnerystės galimumo skirtingos lyties asmenų poroms buvo išreikšta tuo, kad partnerystės institutas yra modernesnis ir švelnesnis institutas, būtent remdamasis išdėstytomis aplinkybėmis, kai skirtingos lyties poroms yra suteikta galimybė sudaryti santuoką nėra tokioje pačioje pozicijoje lyginant su tos pačios lyties poromis, kurios kaip santuokos atmainą turi tik partnerystės institutą.“¹⁹ Ši byla yra įdomi tuo, kad kelia prieštarungus jausmus, būtent remiantis tokiais galiojančiais teisiniais aktais, galima preziumuoti, kad valstybė narė nepripažįsta skirtingos lyties asmenų partnerystės sąvokos. Kai ne vieną dešimtmetį yra kovojama dėl tos pačios lyties asmenų diskriminacijos naikinimo, atrodo, kad pamirštame ir skirtingos lyties asmenų teises ir prieiname ribą, ties kuria suvokiame, kad iš dalies tokiais galiojančiais įstatymais gali būti pažeidžiamos ir skirtingos lyties asmenų teisės.

Problema, su kuria susiduriame šių dienų visuomenėje yra tai, kad asmenys yra susikoncentravę ties tos pačios lyties asmenų santykių reguliavimu, tačiau užmarštyje lieka skirtingos lyties asmenų partnerystės institutas. Žinoma tai gali sufleruoti faktą, kad dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės klausimų net nekyla ir tai yra plačiai pripažįstama valstybėse narėse, todėl kreipimusi į Europos Žmogaus Teisių Teismą su minėta problema galima rasti gerokai mažiau. Kiek buvo aptariama minėtose bylose, yra akivaizdu, kad pagrindinis probleminis aspektas kalbant heteroseksualių asmenų partnerystę yra skirtumas tarp registruotos ir neregistruotos partnerystės fakto valstybėje narėje. Didžiausia problema yra dėl santykių traktavimo teisinėje sistemoje, kai asmenys nėra įregistravę partnerystės, tačiau gyvena

¹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 spalio 26 d. sprendimas *Ratzenbock and Seydl prieš Austriją* byloje, Nr. 28475/12.

¹⁹ *Ibid.*

dalindamiesi teises ir pareigas. Nėra keliamas klausimas dėl partnerystės pripažinimo tos pačios lyties asmenims, jei žinoma yra šalis yra sudariusi galimybę skirtingos lyties poroms įtvirtinti partnerystę teisiniu aktu. Būtent heteroseksulios partnerystės pripažinimas šalyje yra vertinamas kaip nauja santuokos forma, kaip naujas jos registravimo būdas, nes tai yra išskirtinai turtinius santykius reguliuojantis institutas.²⁰ Mano įsitikinimu problemų dėl šio instituto teisinio pripažinimo problemų kyla gerokai mažiau, lyginant su tos pačios lyties asmenų partnerystės pripažinimo klausimu. Nes kaip žinia, skirtingos lyties asmenų partnerystė yra santuokos atmaina, galimą ją įvardyti net kaip instrumentą praplečiantį partnerystės institutą. Skirtingos lyties asmenų partnerystė yra paremta tradicinės šeimos pažiūromis, kuomet vyras ir moteris savo veiksmais ir laisva valia ateityje siekia sudaryti šeiminius santykius.

²⁰ Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija: 2008, p. 28.

3. Tos pačios lyties asmenų partnerystė ir santuoka

Vis dažniau šių dienų visuomenėje susiduriame su tos pačios lyties asmenų santykiais. Vieni tuos asmenis palaiko, kiti aršiai reiškia savo nuomonę prieš, kitaip tariant yra susilaukiama itin plačios apimties komentarų, nuo palaikymo išreiškiant save iki visiško asmenų saviraiškos netoleravimo.

Tačiau kalbai pasisukus apie tos pačios lyties asmenų santykių reguliavimą Lietuvoje, atsakymas yra labai paprastas – šie santykiai Lietuvoje yra negalimi teisine prasme. Pradedant nuo to, kad tiek civiliniame kodekse tiek ir pagrindiniame šalies akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtinta norma, kurioje aiškiai nurodoma, kad santuoką gali sudaryti tik skirtingos lyties atstovai – vyras ir moteris. Lygiai taip pat yra teigiama ir Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso normose, kurios užsimena apie bendrą asmenų gyvenimą neįregistravus santuokos. Jau pačiame pirmame šio skyriaus straipsnyje ir vėl susiduriame su nuostata, kad partneriais griežtai gali būti tik vyras ir moteris. Pati santuokos ar partnerystės sąvokų ir tikslo esmė yra tokia pati tiek skirtingos lyties porų atžvilgiu tiek ir tos pačios lyties porų atžvilgiu – siekiama sukurti sąjungą, pradėti šeiminių gyvenimą bei nustatyti turto teisinį režimą.

3.1. Tos pačios lyties asmenų partnerystės ir santuokos pripažinimo problematika Lietuvoje

Būtent tos pačios lyties santuoka buvo iškelta kaip pasaulinė problema ir jau 2001 metais birželio 1 dieną Olandija tapo pirma šalimi, kuri įteisino tos pačios lyties santuokas, o 2015 metais jau 22 šalys (didžioji jų dalis Europos Sąjungos narės) leido tos pačios lyties santuokas.²¹ Būtent skaičius šalių įteisinusių tos pačios lyties santuokas mums sufleruoja apie pasaulinę visuomenę siekiančią tolerancijos lygio, kuris užtikrintų kiekvieno asmens saviraiškos laisvę. Tačiau be abejojimo asmenys siekdami sudaryti šeimos vienetą kovoja ne tik dėl santuokos leistinumą fakto, bet ir dėl teisinės partnerystės, kad šalyje būtų leidžiama sudaryti partnerystę asmenims, kuriuos sieja homoseksualūs santykiai. Dauguma asmenų susikoncentruoja į santuokos negalimumą tos pačios lyties asmenims, tačiau neapmąsto, kad partnerystės instituto įtvirtinimas įtraukiant ir tos pačios lyties porų sąvoką teisiškai šalyje būtų priimtinesnis variantas.

²¹ Gerstmann E. Same-Sex Marriage and the Constitution. Third Edition. Cambridge University Press: 2017, p. 6.

Kalbant apie situaciją Lietuvoje dėl tos pačios lyties santykių, mano nuomone, galima tapatinti santuokos ir partnerystės sąvokas, nes remiantis galiojančiais teisiniais aktais, mūsų šalyje nėra galima nei santuoka nei partnerystė tarp tos pačios lyties atstovų. Pradedant kalbėti apie tos pačios lyties asmenų santykius galima užsiminti apie įstatymų priešistorę lėmusią dabartinę susiklosčiusią situaciją mūsų šalyje. „Lietuvoje baudžiamoji atsakomybė už tos pačios lyties asmenų santykius buvo panaikinta 1993 metais. 2004 metais įstojus į Europos Sąjungą, Lietuva priėmė pagrindinius Europos Komisijos teisės aktus prieš diskriminaciją. Pagrindinis įstatymas, užtikrinantis lygias teises ir nediskriminavimą yra lygių galimybių įstatymas, įsigaliojęs 2003 metais. Šis įstatymas draudžia diskriminaciją dėl lytinės orientacijos darbo vietoje, švietimo įstaigose bei užtikrina lygias vartotojų teises. Tačiau lytinė tapatybė Lietuvoje vis dar teisiškai nepripažįstama. Taigi Lietuva yra viena iš Europos Sąjungos šalių, kurioje nėra įteisinta nei vienalytė partnerystė, nei tos pačios lyties asmenų santuoka.“²² Turbūt analizuojant tos pačios lyties asmenų santykius sunkiausia yra nepastebėti fakto, kad remiantis galiojusių baudžiamųjų kodeksu Lietuvoje už tos pačios lyties santykiavimą buvo taikoma baudžiamoji atsakomybė. „1993 m. birželio 10 d. priėmus įstatymą Dėl pakeitimų galiojančiame ir papildymų LR baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose, buvo panaikinta baudžiamoji atsakomybė už savanorišką vyro lytinį santykiavimą su vyru. Iki to Lietuvos įstatymai šioje srityje buvo dažnai kritikuojami kaip neatitinkantys žmogaus teisių standartų dėl to, kad jie nustatė baudžiamąją atsakomybę už savanorišką vyro lytinį santykiavimą su vyru. Dabartinė BK redakcija numato atsakomybę tik už homoseksualizmą su nepilnamečiais ir už prievartinius veiksmus.“²³ Būtent šis atliktas baudžiamojo įstatymo pakeitimas parodė, kad Lietuva žengė žingsnį į priekį siekdama susilyginti su kitomis Europos valstybėmis ir atkreipti dėmesį į žmogaus teisių standartus. Žinoma, tai neužtikrina fakto, kad Lietuvoje yra pripažįstami tos pačios Lyties santykiai, tačiau tai bent jau nebėra laikoma veiksmu už kurį asmuo gali nusipelnėti baudžiamąją atsakomybę.

Lietuvoje lygių galimybių įstatymas siekia užtikrinti, kad būtų įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus lygios teisės, bei uždrausta bet kokia tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės

²² Nacionalinė LGBT teisių organizacija. LGBT žmogaus teisės Lietuvoje. 2017 rugpjūčio 11 d.. Prieiga per internetą: <<https://www.lgl.lt/zmogaus-teises/lgbt-teises-lietuvoje/teisine-situacija/>>.

²³ Piesliakas V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. Vilnius: Jurisprudencija, 1999.

priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.²⁴ Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje nėra įteisintos tos pačios lyties santuokos ar partnerystės, tačiau įstatymų leidėjas vis dažniau susiduria su tos pačios lyties partnerystės įteisinimo klausimais. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir Vilniaus Universiteto profesorius, advokatas Vytautas Mizaras: „Šeimos teisinių santykių tarp tos pačios lyties reguliavimas, teisinio saugumo užtikrinimas ir pagarba visiems mūsų valstybės ir kitų čia atvykstančių šalių piliečių teisėtiems interesams, yra kilnus tikslas. Svarbu, kad būtų užtikrinama žmonių bendroji pagarba ir orumas. Kartais mums tiesiog trūksta empatijos, be kita ko ir taikant teisę.“²⁵ Būtent šiuos V. Mizaro žodžius gali padėti iliustruoti G. Navaičio ir V. Gaidžio atliktas tyrimas, kuris atskleidė Lietuvos gyventojų požiūrį į tos pačios lyties porų šeimines teises. „Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, galima išskirti dvi, besiskiriančias savo nuomonėmis respondentų grupes. Pirmąją grupę sudarytų respondentai daugiau ar mažiau nepritariantys tos pat lyties asmenų poros santuokos registracijai. Jai priklausė 866 (86,3%) respondentų. Antroji grupė - daugiau ar mažiau pritariantys tos pat lyties asmenų poros teisei registruoti santuoką. Jai priklausė 135 (13,4%) respondentų.“²⁶ Iš atlikto tyrimo rezultatų matyti, kad Lietuvoje, didžioji dauguma asmenų vis dar nepritaria tos pačios lyties asmenų santuokos registravimui, tad galima teigti, kad būtent šis nepritarimas tos pačios lyties santuokoms gali būti prilyginamas visuomenės netolerancijai tos pačios lyties porų atžvilgiu.

Toliau kalbant apie santuokos ir partnerystės sampratas tik išskiriant tos pačios lyties poras, būtų sunku kažką pridurti, nes kaip ir skirtingos lyties porų, taip ir pastarųjų pagrindinis tikslas yra sukurti šeiminius santykius ir nustatyti turimo turto teisinį režimą. Tačiau būtent šioje vietoje galima atkreipti dėmesį į bažnyčios požiūrį šiuo klausimu. „Bažnyčia skelbė ir skelbia, jog pagrindinis santuokos sudarymo tikslas yra vaikų gimdymas bei giminės pratęsimas. Į tos pačios lyties asmenų santykius Bažnyčia žiūri kaip į ėjimą prieš Dievą, gamtos dėsnius bei žmogaus prigimtį. Tokie santykiai yra pražūtingi žmonijai, tai dorovinis bei moralinis asmenų nuopuolis ir nuosmukis, kuriam negalime rasti pateisinimo. Katalikų Bažnyčios pozicija dėl tos pačios lyties asmenų santuokos visose katalikiškose valstybėse yra aiški, vieninga ir nekintama, o

²⁴ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Valstybės žinios. 2003-12-05, Nr. 114-5115.

²⁵ Mizaras V. Tos pačios lyties sutuoktiniai ir partneriai turi teisę laisvai judėti Europos Sąjungoje. Vilnius: Teisė.pro: 2018. Prieiga per internetą < <http://www.teise.pro/index.php/2018/06/05/v-mizaras-tos-pacios-lyties-sutuoktiniai-ir-partneriai-turi-teise-laisvai-judeti-europos-sajungoje/>>.

²⁶ Navaitis G., Gaidys V. Lietuvos gyventojų požiūris į tos pačios lyties porų šeimines teises. Sociologija. Mintis ir veiksmai. Vilnius: 2015.

daugumos valstybių teisė šios nuostatos nėra iki galo suformulavusi ir ji nėra pastovi.²⁷ Katalikų Bažnyčios gindamos savo požiūrį į tos pačios lyties asmenų santuokas taip pat remiasi ir Europos žmogaus teisių konvencija, kurioje yra skelbiama, kad vyras ir moteris, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal naudojimąsi šia teise reguliuojančius valstybės įstatymus.²⁸ Būtent šis straipsnis yra dar viena kliūtis valstybėms įteisinti tos pačios lyties porų santykius. Taip pat kaip yra teigiama ir Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse, taip ir Europos Žmogaus teisių konvencijoje, santuoka yra sudaroma tarp vyro ir moters, kurie yra sulaukę santuokinio amžiaus atsižvelgiant į valstybės teisę. Šiai dienai Lietuvoje teturime lygių galimybių įstatymą, kuris kaip žinia nereguliuoja tos pačios lyties santykių, draudžia tik šių asmenų diskriminaciją bei partnerystės įstatymo nepatvirtintą projektą. Tačiau negalima nepaminėti naujausio Konstitucinio Teismo nutarimo paliečiančio tos pačios lyties porų santykių temą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išnagrinėjo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 1, 4 dalims, 29 straipsnio 1 daliai, 38 straipsnio 1,2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaruoja Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio (2006 m. lapkričio 28 d. redakcija) 1 dalies 5 punktas tiek, kiek jame nenustatyta, kad leidimas laikinai gyventi Lietuvoje gali būti išduodamas užsieniečiui šeimos sujungimo atveju ir tada, kai Lietuvoje gyvena asmuo – Lietuvos Respublikos pilietis, su kuriuo užsieniečio kitoje valstybėje sudaryta santuoka arba registruotos partnerystės sutartis nėra pripažįstama Lietuvoje dėl draudimo tuoktis ar sudaryti registruotos partnerystės sutartį tos pačios lyties asmenims, tačiau su kuriuo jis yra sukūręs santykius, savo turiniu atitinkančius šeimos sampratą.²⁹ Būtent šis Konstitucinio Teismo nutarimas gali būti žingsnis siekiant nustatyti teisinį reguliavimą tos pačios lyties porų santykių įtvirtinimui. „Pagal įstatymo 2 straipsnio 26 dalį šeimos nariais laikomi sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), įskaitant sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečius vaikus, jeigu jie nesusituokę ir yra priklausomi nuo tėvų, taip pat pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, kurie išlaikomi ne mažiau kaip vienus metus ir negali

²⁷ Perkumienė D. Skirtinga būsimų sutuoktinių lytis- pagrindinė santuokos galiojimo sąlyga Bažnyčios ir valstybės požiūriu. 2005.

²⁸ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2019 m. sausio 11 d.

pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje parama. Taigi tiek sutuoktinis, tiek asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, pagal įstatymo 2 straipsnio 26 dalį laikomi šeimos nariais. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad nei ginčijamame Įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punkte, nei Įstatymo 2 straipsnio 26 dalyje, nei kitose Įstatymo nuostatose nėra eksplicitiškai įtvirtinta, kad užsienietis ir jo sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis ir kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis turintis leidimą gyventi, turi būti skirtingų lyčių asmenys. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad nei ginčijamame Įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punkte, nei Įstatymo 2 straipsnio 26 dalyje, nei kitose Įstatymo nuostatose nėra eksplicitiškai įtvirtinta ir tai, kad užsieniečio ir Lietuvos Respublikos piliečio arba užsieniečio, turinčio leidimą gyventi, santuoka arba registruota partnerystė turi būti įtraukta į apskaitą Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos įstaigoje.³⁰ Iš priimto Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo galima spręsti, kad yra labai aiškiai atskiriamos dvi vyraujančios sąvokos, tai yra sąvoka „santuoka“ ar „partnerystė“ ir yra sąvoka „šeima“. Šeima anot Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo yra lyties atžvilgiu neutralus vienetas, tai reiškia, kad net ir tos pačios lyties asmenys gali būti laikomi šeima ir santuoka nėra vienintelis būdas asmenis įtvirtinti kaip šeimą.

Dėl „šeimos“ ir „santuokos“ sąvokų atskyrimo Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs ir anksčiau, 2011 metų rugsėjo 28 dienos nutarime. „Palyginus įstatymų nuostatas, kuriomis tiesiogiai ar netiesiogiai (per šeimos narių apibrėžimą) įtvirtinta šeimos sąvoka, su Konceptijoje įtvirtinta šeimos sąvoka matyti, kad Seimo nutarimu patvirtintoje Konceptijoje ir įstatymuose, reguliuojančiuose inter alia šeimos santykius, įtvirtintos skirtingos pagal turinį šeimos sąvokos (pagal Konceptijoje įtvirtintą šeimos sąvoką šeimos nariais laikomas siauresnis ratas subjektų, kadangi, kaip minėta, šeima, taigi ir jos nariais, nelaikomi kartu gyvenantys, tačiau nesusituokę vyras ir moteris, taip pat ir auginantys vaikus (įvaikius), nebuvęs susituokęs vyras ar moteris su vaiku (vaikais) ar įvaikiu (įvaikiais)). Apibendrinant aptartą Lietuvos Respublikos teisėkūros šeimos politikos srityje raidą iki ginčijamos Konceptijos priėmimo, taip pat kai kuriuose šiuo metu galiojančiuose įstatymuose tiesiogiai ar netiesiogiai šeimos sąvokas įtvirtinančių teisinį reguliavimą pažymėtina, kad šeimos ir su ja susijusių santykių

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2019 m. sausio 11 d.

teisiniam reguliavimui buvo (ir yra) būdinga tai, kad šeima suprantama plačiau nei vien santuokos pagrindu sudaryta šeima, t.y. teisės aktuose pateikiama kitokio turinio (platesnė) šeimos sąvoka nei įtvirtintoji Konceptijoje.³¹ Tad yra akivaizdu, kadangi šeimos sudarymas nėra ribojamas tik santuokos sudarymu, tokiu atveju yra patvirtinama, kad šeimą sudarantys subjektai gali būti tos pačios lyties atstovai, ne būtent šeimos sąvoka yra neutrali lyties atžvilgiu.

Šio klausimo sprendimui taip pat buvo aktuali ir Direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Būtent šios Direktyvos 2 straipsnyje yra apibrėžta šeimos nario sąvoka, kuri yra svarbi Europos Bendrijos narėms. „Šeimos narys – tai:

- a) sutuoktinis;
- b) Partneris, su kuriuo Sąjungos pilietis sudarė registruotą partnerystę, remiantis valstybės narės teisės aktais, jei priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai ir laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų;
- c) Piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai;
- d) Piliečio ir sutuoktinio ar partnerio pagal b punkto apibrėžimą išlaikomi tiesioginiai giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją.³²

Pagal pateiktas įstatymo normas galima spręsti, kad šeimos santykių institutas, ypač kalbant apie tos pačios lyties porų santykius yra pakankamai nereguluotas, ši problema krenta ant įstatymo leidėjo pečių, tačiau būtent po paskutinio Konstitucinio Teismo pasisakymo yra svarbu, kad vėlesni priimami įstatymai susijusia tema negali prieštarauti pagrindiniam šalies teisiam aktui – Konstitucijai, ar Konstitucinio Teismo pateikiamiems Konstitucijos normų išaiškinimams, o taip pat reikia nepamiršti, kad negali būti jokios diskriminacijos ir seksualinės orientacijos arba lytinės tapatybės pagrindu.

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2011 m. rugsėjo 28 d.

³² 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje.

3.2. Tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimas pagal Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją

Tos pačios lyties atstovų poros siekdamos įtvirtinti savo partnerystę ar susidūrę su pagrindiniu savo teisių ir laisvių įgyvendinimo negalėjimu turi įveikti nemažai nacionalinės teisės įstatymų trūkumų. Neretai, ieškodamos teisybės poros kreipiasi į Žmogaus Teisių Teismą esantį Strasbūre. Tuomet į pagalbą yra pasitelkiama Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija, kurioje labai aktualūs šiuo klausimu yra šie straipsniai:

- *8 straipsnis 1 d.* Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.³³
- *12 straipsnis.* Vyras ir moteris, sulaukę sutuoktinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal naudojimąsi šia teise reguliuojančius valstybės įstatymus.³⁴
- *14 straipsnis.* Naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas nepriklausomai nuo asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.³⁵

Taip, deja remiantis pateiktais straipsniais nėra numatyto tiesioginio reguliavimo dėl tos pačios lyties asmenų partnerystės. Asmenų partnerystė pagal Europos Žmogaus teisių konvenciją gali būti tik kaip išvestinė norma, todėl šiuo atveju interpretuoti normas padeda Europos Žmogaus Teisių Teismas. Yra priimtas ne vienas sprendimas, jie padeda mums ne tik geriau suprasti Europos Žmogaus teisių konvencijos normas, bet ir išvelgti sprendimų raidą prisitaikančią prie kintančios visuomenės.

Kaip pirmą bylą, kurią būtų įdomu aptarti pasirinkau „S. v. the UNITED KINGDOM“. Dvi moterys gyveno poroje, dalinosi išlaidomis, vykdė bendrą namų ūkį. Aplinkiniai ir kaimynai tam neprieštaravo, žinojo apie jų kaip poros santykius. Pareiškėja buvo iškeldinta iš bendro būsto mirus jos partneriui. Komisija šiuo konkrečiu atveju teigia, kad „nepaisant šiuolaikinio požiūrio į homoseksualumą, stabilūs santykius tarp dviejų tos pačios lyties asmenų, tačiau tai nepatenka į

³³ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

įstatymo nuostatą dėl šeimos gyvenimo gerbimo.“³⁶ Pagal susiklosčiusią situaciją, pareiškėja bendrame gyveno bendrame būste, kurio nuomininkė buvo pareiškėjos sugyventinė, tad pareiškėjos partnerei mirus, teismas traktavo, kad pagal galiojančius įstatymus ji negalėjo pasilikti gyvenamojoje vietoje, nes jų su partnere nesiejo šeimyniniai santykiai pagal 8 Konvencijos straipsnį. Deja ši byla buvo viena iš tų kuri padarė įtaką vėlesniems teismo sprendimams ir komisija nematė tikslo nukrypti nuo jau suformuotos teismo praktikos.

Taip pat galima paminėti ir imigracijos bylą, kurioje Jungtinės Karalystės ir Australijos pilietės augino dukrą, kurią pagimdė dirbtinio dėka. Šioje byloje komisija laikėsi tokios pat pozicijos kaip ir ankstesniuose atvejuose: „Nagrinėjamos imigracijos taisyklės teikia pirmenybę ir didesnes garantijas tradicinio tipo šeimoms, o ne kitų tipų santykiams, tokiems kaip tos pačios lyties asmenų partnerystei. Taip pat Komisija nemato diskriminacijos elemento, kuris galėtų prieštarauti 14 Konvencijos straipsniui, nes speciali gynyba turi būti suteikta remiantis tradicinės šeimos santykiais.“³⁷ Šis atvejis yra tik įrodymas, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas kurį laiką rėmėsi jau suformuota praktika, nesiekdama ir neketindama nieko keisti.

Tačiau 2003 metais Europos Žmogaus Teisių Teismas priėmė palankų sprendimą tos pačios lyties asmenų partnerystės atžvilgiu. Byloje Karner v. Austria, homoseksualui nebuvo leista pratęsti nuomos sutarties gyvenamajai patalpai, kuriame anksčiau gyveno jis su savo partneriu, tačiau atsižvelgiant į tos šalies įstatymus, tokia teisė buvo išsaugoma heteroseksualiems partneriams.³⁸ Austrijos vyriausybė norėjo teismui įrodyti, kad šių veiksmų pagalba yra siekiama apsaugoti tradicinės šeimos interesus, tačiau Teismo nuomonė šiuo atveju buvo kitokia. „Esant tikslui apsaugoti tradicinės šeimos struktūrą, jo siekti galima įvairiomis priemonėmis. Kai yra matomas akivaizdus skirtumas tarp veiksmų paremtų lytimi arba lytine orientacija, siekiant išsaugoti lygybės proporciją, negalima remtis tik nustatyto tikslo siekimu. Turi būti tiksliai įrodyta, kad atlikti veiksmai buvo neišvengiami tam tikros kategorijos asmenų atžvilgiu, šiuo konkrečiu atveju homoseksualios poros atžvilgiu. Tačiau Teismo nuomone, šie veiksmai nebuvo būtini numatytam tikslui siekti, tai nebuvo būtina priemonė.“³⁹ Šis Teismo sprendimas buvo

³⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1986 m. gegužės 14 d. sprendimas S. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 11716/85.

³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 spalio 9 d. sprendimas C. ir L.M. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 14753/89.

³⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas 2003 liepos 24 d. sprendimas Karner prieš Austriją byloje, Nr. 40016/98.

³⁹ Ibid.

žingsnis siekiant suteikti vis daugiau teisių homoseksualiems partneriams, žinoma, tikėtina, kad tai yra ganėtinai sunku kovoti dėl kiekvienos asmeniui priklausančios teisės, tačiau akivaizdu, kad visuomenė nėra iki galo pasiruošusi priimti tradicinės šeimos požymiams nusižengiantį partnerystės tipą.

Partnerystės pripažinimas šalyse narėse nėra itin lengvas sprendimas, ypač, kai vis dar yra susiduriama su minėtu diskriminacijos faktu, tačiau poros, kurias sieja homoseksualūs santykiai beatodairiškai kovoja dėl šių porų santykių pripažinimo. Todėl galima paminėti dar vieną Teismo sprendimą dėl homoseksualių santykių pripažinimo. Pareiškėja yra dviejų vaikų motina išsiskyrusi su vyru, vaikai didžiąją laiko dalį praleisdavo su tėvu. Bylos nagrinėjimo metu ji gyveno ilgalaikiuose santykiuose su tos pačios lyties atstove. Tuo metu šalyje buvo taikoma mokesčių lengvata tėvui negyvenančiam su vaiku ir sudariusiam naujus santykius – vedybinius ar neregistruotus, tačiau ši lengvata negaliojo sudarius tos pačios lyties santykius. „Teismas teigė, kad pareiškėjos seksualinė orientacija buvo vienintelis svarbus argumentas kalbant apie įstatymo lengvatą ir lyginant jos pritaikomumą skirtingos lyties asmenims. Įtikinamos priežastys buvo būtinos siekiant įrodyti skirtingą požiūrį panašiose situacijose, tačiau valstybės priimtinum apimtis šiais klausimais buvo siaura. Teismas nematė priežasties, dėl kurios su pareiškėju galėjo būti elgiamasi kitaip. Nebuvo akivaizdžios priežasties, dėl kurios pragyvenimo išlaidos būtų skaičiuojamos kitaip, jei ji būtų santykiuose su kitos lyties asmeniu. Nebuvo diskriminavimo faktinių aplinkybių pakankamo pagrindimo. Po kelerių metų, Civilinės partnerystės akte nustatytos reformos nors ir pagirtinos, tačiau taip pat neturėjo jokios įtakos šiuo konkrečiu klausimu.“⁴⁰ Tačiau įvertinęs visus pateiktus argumentus Europos Žmogaus Teisingumo Teismas pritarė pareiškėjos nuomonei ir konstatavo, kad buvo pažeistas 14 Konvencijos straipsnis dėl diskriminacijos draudimo. Šios bylos faktinės aplinkybės mums puikiai sufleruoja faktą, kad valstybės narės ne tik kad susiduria su diskriminacijos aspektu dėl tos pačios lyties asmenų santykių, bet ir nelaiko tos pačios lyties asmenų santykių lygiaverčiais skirtingos lyties asmenų santykiams. Be abejo, tai taip pat parodo faktą, kad valstybėse vis dar nėra pripažįstamas tos pačios lyties asmenų partnerystės faktas, tokiu būdu homoseksualios poros yra diskriminuojamos heteroseksualių porų atžvilgiu.

⁴⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. gruodžio 28 d. sprendimas J. M. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 37060/06.

Nagrinėjant vėlesnes bylas, tampa akivaizdu, kad tos pačios lyties partneriai, vis stipriau kovoja dėl savo teisių, nors teismas ir ne visad priima jiems palankius sprendimus, tačiau, tai įrodo, kad per pastarąjį dešimtmetį homoseksualūs asmenys drąsiau kovoja dėl lygių teisių su tradicinio tipo šeimomis. Galima paminėti Europos Žmogaus Teisių Teismo bylą, kurioje homoseksualūs asmenys gyveno poroje, kitaip sakant buvo gyvenimo partneriai, tačiau tuo metu Ispanijoje nebuvo priimto įstatymo leidžiančio tos pačios lyties santuokas. Tik mirus pareiškėjo partneriui, šalies įstatymai buvo papildyti nuostata, kurioje nebėra numatomo draudimo tuoktis tos pačios lyties asmenims. Todėl pareiškėjas, remdamasis priimta įstatymo nuostata ir ankstesniu teismo sprendimu, kuriuo atgaline data buvo pritaikyta įstatymo norma dėl maitintojo netekimo pensijos, kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą, teigdamas, kad šiuo konkrečiu atveju įstatymas atgaline data jam nėra taikomas dėl diskriminacijos paremtos jo lytine orientacija. Teismas išnagrinėjęs situaciją teigė, kad „pareiškėjas nėra tokioje pačioje situacijoje kaip pora, kurios atveju yra remiamasi šioje byloje, todėl galima teigti, kad šiuo konkrečiu atveju nebuvo diskriminacijos, kuri numatyta 14 ir 8 straipsniuose Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje.“⁴¹ Žinoma, Teismo sprendimas nebuvo palankus pareiškėjui šiuo konkrečiu atveju, galbūt atrodytų net ne itin teisingas, tačiau tai kaip ir minėjau anksčiau, yra puikus įrodymas, kad tos pačios lyties asmenys siekdami įsitvirtinti visuomenėje, užsitikrinti tokias pačias teises, kurios yra suteikiamos tradicinio modelio šeimoms, nepaliauja siekti užsibrėžto tikslo ir su Teismo sprendimų pagalba įgalina lygybę tarp tos pačios lyties partnerių ir skirtingos lyties partnerių.

Byloje *Vallianatos and others v. Greece*, buvo sujungtos kelių pareiškėjų paraiškos dėl sutampančio prašymo dalyko. Byloje buvo nagrinėjama situacija dėl šalies teisės akto diskriminacijos tos pačios lyties asmenų partnerystės atžvilgiu. Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėdamas šią situaciją teigia, kad „tradicinės šeimos apsaugos tikslas yra gana abstraktus, kuri galima įgyvendinti naudojant įvairias priemones, taip pat atsižvelgiant į tai, kad Konvencija yra gyva priemonė, kuri privalo būti aiškinama remiantis dabartinėmis sąlygomis bei vyraujančio socialinio pasaulio daroma įtaka. Todėl valstybė pasirinkdama priemones tradiciniam šeimos modeliui apsaugoti, turi užtikrinti ir pagarbą šeimos gyvenimui, kurio reikalauja 8 Konvencijos straipsnis. Būtina atsižvelgti į pokyčius visuomenėje ir socialinių bei pilietinio statuso klausimų ir

⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2016 m. birželio 24 d. sprendimas *Aldeguer Tomas* prieš Ispaniją byloje, Nr. 35214/09.

santykių suvokimo pokyčius, ypač kai yra kalbama apie šeimos ar asmeninį gyvenimą.⁴² Nagrinėjamos bylos pagrindinė problema buvo ta, kad Graikijoje buvo priimtas įstatymas, kuriuo buvo siekiama praplėsti dviejų, skirtingos lyties asmenų santykių reikšmę, tiksliau buvo įtvirtintas partnerystės institutas, kuris neapėmė tos pačios lyties asmenų poros sąvokos. „Teismas nagrinėdamas pateiktus faktus, pažymi, kad Vyriausybės argumentai sukonzentruoti ties skirtingos lyties porų su vaikais santykiais nepateisina skirtingo požiūrio tarp skirtingos lyties porų santykių ir tos pačios lyties porų santykių. Taip pat nėra įtikinantis argumentas, kad siekiant praplėsti skirtingos lyties asmenų santykius įtvirtinant partnerystės institutą dėl vaikų gimusių nesantuokoje gerovės, nebuvo galima įtraukti normos patikslinimą ir dėl tos pačios lyties asmenų partnerystės instituto. Nepaisant išdėstytų argumentų yra pažymima, kad Žmogaus Teisių komisija mano, kad konkretus įstatymo projektas yra diskriminacinis, nes jis nėra taikomas tos pačios lyties asmenų poroms.“⁴³ Teismas atsižvelgdamas į visus išdėstytus faktus teigia, kad kiekviena šalis, kuri susiduria su visuomenės laipsnišku vystymusi ir dėl savo galiojančių ar priimamų teisės aktų atsiduria sudėtingoje varžančioje pozicijoje, dar nereiškia, kad tais aspektais pažeidžia Konvencijos nuostatas. Tačiau būtent šiuo konkrečiu atveju, Teismo teigimu, Vyriausybė nepateikė svarių argumentų įrodančių ir pateisinančių įstatymą, kuriame nėra įtrauktos tos pačios lyties partnerystės sąvokos.

Būtent siekiant išryškinti tos pačios lyties asmenų partnerystės probleminius aspektus galima išskirti dar vieną Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą. Byloje buvo prašoma registruoti santuokos faktą tos pačios lyties austrų kilmės asmenims. „Europos konvencija nereikalavo, kad santuokos sąvokai būdinga tėvystės galimybė būtų pritaikyta ir kitokio pobūdžio santykiams. Austrijoje įsigaliojęs aktas dėl registruotos partnerystės suteikė tos pačios lyties poroms formalų jų santykių pripažinimą. Nors įstatymas suteikė registruotiems partneriams daug tokių pačių teisių ir pareigų, kaip ir sutuoktiniams, tam tikri skirtumai išliko, ypač vienas pagrindinių skirtumų, kad registruoti partneriai negalėjo priimti arba atlikti dirbtinio apvaisinimo.“⁴⁴ Būtent šis Teismo išaiškinimas padeda suvokti, kad kalbant apie tos pačios lyties asmenų poras negalima tapatinti santuokos ir registruotos partnerystės fakto, nes nors ir nepaisant

⁴² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas Vallianatos ir kiti prieš Graikiją byloje, Nr. 29381/09.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. birželio 24 d. sprendimas Schalk and Kopf prieš Austriją byloje, Nr. 30141/04.

fakto, kad tai yra labai panašūs institutai, kurių tikslas yra sudaryti šeimos vieneta, tačiau partnerystės institutas negali suteikti visų teisių, kurias suteikia asmenų įregistruota santuoka.

Kalbant apie vėlesnę Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, reiktų paminėti *Orlandi and others v. Italy* bylą, kurioje kaip probleminis aspektas yra minimas santuokos fakto pripažinimas valstybėje, kai santuoka tarp tos pačios lyties asmenų buvo sudaryta kitoje šalyje. „Devyniolika valstybių narių apibrėžia tos pačios lyties asmenų partnerystės faktą šalyje, tačiau nepaisant to fakto, vis dar yra valstybių, kurios nepripažįsta ne tik užsienyje sudarytų partnerystės, bet ir santuokų.“⁴⁵ Tačiau Teismo sprendimas šiuo atveju buvo griežtas, yra teigiama, kad tos pačios lyties asmenų santykiai gali būti ginami remiantis šeimos sąvoka, o būtent santuokos ar partnerystės nepripažinimas gali būti laikomas kaip Konvencijos pažeidimas. Šiuo aspektu Teismas pripažįsta tos pačios lyties asmenų sudarytą santuoką kaip faktą, kad asmenys gali būti laikomi šeima ir taip pat pabrėžia, kad homoseksualioms poroms suteikta galimybė sudaryti teisėtą partnerystę yra kaip santuokos instituto atmaina, tad galima preziumuoti, kad tai taip pat tos pačios lyties asmenims suteikia galimybę vadintis šeima.

Oliari and others v. Italy taip pat buvo aiškiai išdėstyti probleminiai aspektai dėl tos pačios lyties asmenų santykių įtvirtinimo formos. „Teismas jau yra ne kartą susidūręs su skundais, kuriuose yra teigiama, kad nėra jokio veikiančio instituto, kuris teisiškai pripažintų tos pačios lyties asmenų santykius šalyje. Atkreipdamas dėmesį į besivystantį homoseksualių porų santykių reguliavimą, pabrėžia kad dar nėra daug valstybių narių, kurios pripažintų teisinę formą tos pačios lyties asmenų santykių registravimui. Todėl Teismas pakartoja, kad jau yra nusprendęs, jog tos pačios lyties poros yra lygiai taip pat pajėgios, kaip ir skirtingos lyties poros, galinčios užmegzti stabilius, išsipareigojimus turinčius santykius, todėl jų padėtis yra labai panaši į skirtingos lyties porų. Todėl yra daroma išvada, kad Teismas jau pripažino, kad tos pačios lyties poroms reikia teisinio pripažinimo bei santykių apsaugos.“⁴⁶

Taip pat vėlesnėje Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje buvo nagrinėjamas akivaizdus reguliavimo skirtumas remiantis poros lytine orientacija. Pareiškėjas turėjo ilgalaikius santykius su tos pačios lyties asmeniu. Padavus prašymą dėl leidimo gyventi šalyje, jis buvo atmestas tačiau

⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018 m. kovo 14 d. sprendimas *Orlandi ir kiti prieš Italiją* byloje, Nr. 26431/12; 26742/12; 44057/12 ir 60088/12.

⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m. liepos 21 d. sprendimas *Oliari ir kiti prieš Italiją* byloje, Nr. 18766/11 ir 36030/11.

tokia pati galybė yra suteikiama skirtingos lyties asmenų poroms, įtvirtinusios partnerystę. „Kroatijos nacionalinėje teisėje buvo pripažinti tiek skirtingos tiek ir tos pačios lyties santuoka neįtvirtinti santykiai. Tačiau buvo aiškiai numatyta galimybė prašyti leidimo apsigyventi tik heteroseksualioms poroms, tad yra daroma išvada, kad tokiu būdu buvo numatytas skirtingas požiūris į poras, remiantis jų lytine orientacija. Todėl šuo atveju Teismas konstatavo, kad šis skirtingas požiūris yra nepriimtinas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos atžvilgiu.“⁴⁷ Tad kaip ir buvo minėta anksčiau, nors Konvencijoje nėra įtvirtintos tiesioginės normos, kuri numato tos pačios lyties asmenų partnerystės pripažinimą tačiau remiantis Teismo išaiškinimais, partnerystės pripažinimo aspektas yra apibrėžiamas 8 ir 14 straipsniais. Būtent šių straipsnių pagalba yra siekiama suteikti tokias pačias teises ir homoseksualioms poroms, siekiant panaikinti diskriminaciją jų atžvilgiu.

Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje pateikiamos teisės yra pakankamai pamatinės, be konkretaus taikomo normų aiškinimo būtų sunku jas taikyti, dauguma galėtų taikyti jiems reikiamą normos interpretavimą. Tam kad valstybė išvengtų šios problemos, Europos Žmogaus Teisių Teismas remdamasis pateikta faktine situacija, konkrečiais Konvencijos straipsniai bei vyraujančia tobulėjančia visuomenine tvarka, pateikia Konvencijos straipsnių aiškinimus, kurie padeda geriau suvokti normos taikymo sritį bei jos esmę. Atsižvelgiant į anksčiau paminėtas bylas, galima daryti išvadą, kad ne viena valstybė narė susiduria tos pačios lyties asmenų partnerystės teisinio įtvirtinimo problema. Tai sufleruoja faktą, kad valstybės nepripažįsta homoseksualių asmenų santykių, todėl be abejonės nepripažįsta ir šių asmenų teisės į registruotos partnerystės galimybę. Tačiau kiekvienas pateiktas Teismo sprendimas puikiai atskleidžia visuomenės, teisės aktų bei priimtų sprendimų evoliuciją. Kiekvienas priimtas sprendimas, išreikšta Teismo nuomonė dėl pačios homoseksualių asmenų partnerystės, valstybes nares skatina šalinti homofobijos faktą šalyje, suteikiant lygias teises nepaisant lytinės orientacijos ir priimant ar tobulinant galiojančius teisės aktus, kurie apima ir tos pačios lyties asmenų partnerystės sąvoką.

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2016 m. vasario 23 d. sprendimas Pajic prieš Kroatiją byloje, Nr. 68453/13

3.3. Europos Sąjungos aktai turintys reikšmės tos pačios lyties asmenų partnerystės pripažinimui

Būtent nagrinėjant Vallianatos and others v. Greece bylos probleminius aspektus buvo paminėti ir kiti teisės aktai, kurie turi reikšmės kalbant apie tos pačios lyties asmenų santykius. Pradėti galima būtų nuo 1981 metais Parlamentinės Asamblėjos priimtos rekomendacijos dėl homoseksualų diskriminacijos. Šia rekomendacija buvo viešai prabilta apie vyraujančią problemą, kad nepaisant tobulėjančios visuomenės fakto, vis tiek yra susiduriama su diskriminacijos požymiais, kurie yra paremti asmens lytine orientacija. Rekomendacijoje buvo pateikti raginimai keisti nusistovėjusią tvarką siekiant sumažinti diskriminaciją tos pačios lyties asmenų santykių atžvilgiu:

„Rekomenduoja ministrų komitetui:

- Primygtinai ragina valstybes, kuriose savanoriški homoseksualūs veiksmai yra laikomi baudžiamaisiais, panaikinti šiuos įstatymus ir praktiką;
- Ragina taikyti tokį patį amžiaus cenzą tiek heteroseksualiems tiek ir homoseksualiems aktams;
- Skatina valstybių narių vyriausybes:
 - Pavesti sunaikinti esamus specialius įrašus apie homoseksualius aktus bei panaikinti praktiką policijoje ar kitoje atsakingoje institucijoje kaupti minėtus įrašus;
 - Užtikrinti, kad homoseksualams būtų taikomas vienodas elgesys darbo sferoje, atlyginimo atžvilgiu, ypač kai yra kalbama apie valstybinį sektorių;
 - Reikalauti nutraukti visus privalomus ir taikomus medicininius veiksmus, siekiant pakeisti seksualinę asmenų orientaciją;
 - Užtikrinti, kad vaikų globa tėvų atžvilgiu, priežiūra bei apgyvendinimas nebūtų paremtas vienos iš šalių homoseksualia pakraipa;
 - Reikalauti, kad kalėjimai ir kitos valdžios institucijos būtų budrios siekiant nutraukti seksualinio prievartavimo ir smurto riziką kalėjimuose.“⁴⁸

⁴⁸ 1981 m. Europos Parlamento rekomendacija dėl diskriminacijos prieš homoseksualus. Nr. 924.

Būtent atsižvelgiant į pateiktus rekomendacijos teiginius yra akivaizdu, kad diskriminacija dėl tos pačios lyties asmenų santykių vyravo daugelyje Europos valstybių ir ji buvo juntama ne tik iš kasdieną supančių asmenų rato, bet ir iš valdančiųjų organų. Tokią išvadą galime daryti dėl rekomendacijoje minėto fakto dėl baudžiamosios atsakomybės už homoseksualius veiksmus. Taip pat puikus to pavyzdys gali būti Lietuva, nes kaip buvo minėta anksčiau Lietuvos baudžiamajame kodekse buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už vyro santykiavimą su vyru. Būtent šia rekomendacija buvo siekiama paraginti to meto valstybes atsižvelgti į kiekvienam asmeniui priklausančias žmogaus teises ir žengti žingsnį siekiant sumažinti diskriminacijos lygį dėl lytinės orientacijos šalyje. Mano nuomone galima daryti išvadą, kad rekomendacija ne tik siekė sumažinti diskriminaciją, bet ir suteikė galimybę ateityje teisėtai įtvirtinti dviejų tos pačios lyties asmenų partnerystę. Juk būtent baudžiamųjų įstatymų naikinimas ir siekimas užtikrinti lygias galimybes konkreitiems asmenims sufleruoja faktą, kad nėra prieštaraujama homoseksualiems santykiams ir jiems dalinai yra pritariama. Preziumuojama, kad kiekviena valstybė sutikusi su minėta rekomendacija, priėmė ir sutiko su faktu dėl tos pačios lyties asmenų porų kūrimosi.

Prabėgus maždaug dvidešimtmečiui, Asamblėja išleido dar vieną rekomendaciją, atkreipdama dėmesį į toliau gyvuojančią homofonijos problemą Europoje. Jei nepasytume vyraujančio griežtesnio tono, galima būtų teigti, kad pati dokumento esmė išliko labai panaši – tai sumažinti diskriminacijos procentą dėl lytinės orientacijos Europos valstybėse. Žinoma ankstesnį reikalavimų sąrašą papildė keli nauji punktai:

- Į nacionalinę teisę įraukti seksualinę orientaciją tarp draudžiamų diskriminacijos pagrindų;
- koordinuoti pastangas, kad kuo daugiau valstybių narių tuo pačiu metu būtų pradėta plati visuomenės informavimo kampanija tos pačios lyties asmenų santykių klausimu;
- imtis drausminių priemonių prieš kiekvieną diskriminuojantį homoseksualius asmenis;
- priimti teisės aktus, kuriuose numatytos registruotos partnerystės
- pripažinti persekiojimą prieš homoseksualus kaip prieglobsčio suteikimo pagrindą

- įtraukti esamas pagrindinių teisių apsaugos ir mediacijos struktūras, arba paskirti ekspertą dėl lytinės orientacijos diskriminacijos.⁴⁹

Praėjus dvidešimt metų nuo ankstesnės rekomendacijos išleidimo situacija Europoje kaip teigiama pakito, tačiau asmenys propaguojantys tos pačios lyties santykius vis dar plačiai susidurdavo su diskriminacijos problema. Anot Parlamentinės Asamblėjos, tai ką dabar patiria asmenys diskriminuojami dėl lytinės orientacijos yra tik žmonių požiūrio, nusiteikimo ir neišmanymo problema. Tikėtina, kad būtent tuomet išreikštas šis Asamblėjos teiginys būtų puikiai pritaikomas ir šių dienų visuomenei, nepaisant to fakto, kad ir vėl prabėgo beveik dvidešimtmetis nuo šios rekomendacijos paskelbimo. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad yra prabilta apie tos pačios lyties asmenų teisėtai įtvirtintą partnerystę, šalys yra raginamos priimti teisės aktus, kuriuose yra numatyta homoseksualių asmenų partnerystės sąlyga. Žinoma, tai yra neabejotinai svarbus žingsnis asmenims siekiantiems įtvirtinti juos siejančius homoseksualius santykius, tačiau tai nėra imperatyvi norma, kurios valstybė privalo laikytis. Rekomendacinio pobūdžio aktas nesukuria teisinių padarinių, vien jo pavadinimas sufleruoja apie akto reikšmę valstybės teisei sistemai, nuostatų laikymasis ir vykdymas deja nėra privalomas.

Vėliau, 2012 metais buvo priimtas pasiūlymas dėl rezoliucijos taip pat tuo pačiu klausimu tai yra dėl kovos su homofonija Europoje. Būtent siekiant sunaikinti diskriminacijos pagrindus homofonijos atžvilgiu gali padėti tos pačios lyties asmenims tapti lygiaverčiais partneriais ir teisiškai įtvirtinti savo santykius, kitaip tariant suteikia galimybę ateityje siekti ne tik partnerystės, bet ir teisėtos šeimos statuso lygaus tradicinės šeimos statusui. Kaip pagrindiniai Rezoliucijos aspektai buvo įvardyta tai, kad valstybės privalo gerbti žmogaus teisių įsipareigojimus, siekiant užtikrinti nediskriminavimo principą ne tik dėl religijos ar rasės, bet ir lytinės orientacijos atžvilgiu. „Europos Parlamentas ragina atitinkamas valstybių, iš kurių buvo pranešta apie incidentus, valdžios institucijas rodyti pagarbą nediskriminavimo principui ir užtikrinti, kad jo būtų laikomasi ir persvarstyti šiuos įstatymus atsižvelgiant į tarptautinius žmogaus teisių įstatymus ir juose nustatytus įsipareigojimus.“⁵⁰ Rezoliucijoje pirmenybė yra teikiama diskriminacijos principo nusižengimui dėl tos pačios lyties asmenų porų santykių, nėra

⁴⁹ 2000 m. birželio 30 d. Europos Parlamento rekomendacija dėl gėjų ir lesbiečių situacijos valstybėse narėse, Nr. 1474.

⁵⁰ 2012 m. Europos Parlamentas. Plenarinio posėdžio dokumentas. Europos Parlamento rezoliucija dėl kovos su homofobija Europoje, Nr. 2012/2657.

užsimenama apie santykių įtvirtinimą partnerystės institutu, ar leidimą sudaryti tos pačios lyties santykius. Tačiau, tai atrodo visiškai suprantama, nes tokie sprendimai valstybėje privalo būti priimami laipsniškai siekiant numatyto tikslo, būtų sudėtinga valstybėje narėje, kurioje yra nėra gerbiamas nediskriminacijos principas tos pačios lyties asmenų santykių atžvilgiu, priimti įstatymus, įtvirtinančius tos pačios lyties asmenų partnerystės faktą. Visų pirma tai gali iššaukti priešingą nei yra siekiama visuomenės reakciją, tai gali sukelti pasipiktinimą bei be abejo pakelti homofonijos lygį šalyje. Taip pat Rezoliucijoje galima iškirti labai teisingą pastebėjimą dėl visuomenės švietimo šiuo klausimu, nes tik teisingai supažindinta visuomenė gali palaiapsniui priimti kitokį partnerystės modelį, tokį, kuris neatitinka tradicinės šeimos pagrindų. „Europos Parlamentas ragina valstybes nares ir Komisiją sustiprinti kovą su homofonija, taikant mokymo, administracines, teismines ir teisėkūros priemones.“⁵¹ Būtų sunku nesutikti su šiuo teiginiu, nes tik mokslas visuomenei, aiškinimas, pagalba suvokti tai, kas yra neteisinga bei be abejo tą užtvirtinantys įstatymai, gali padėti asmenims išsižadėti veiksmų, kurie turi diskriminacinį pagrindą.

Atsižvelgiant į kiekvieno akto svarbą siekiant ne tik sustabdyti diskriminaciją tos pačios lyties asmenų poroms, galima teigti, kad tai yra ne tik pagalba šalims nepalaikyti homofobijos fakto visuomeniniuose santykiuose, bet ir didelis žingsnis siekiant gėjams bei lesbietėms sudaryti teisėtai įtvirtintas partnerystes ar net santuokas, būtent šių žingsnių raida yra akivaizdžiai pastebima pastarųjų dešimtmečių laikotarpiu. „Iki dvidešimt pirmojo amžiaus pradžios tos pačios lyties porų santykių dekriminalizavimas tapo teisine norma, kurią puoselėjo Europos Sąjunga bei Europos Taryba. Tačiau kaip žinia, vis dar yra susiduriama su problemomis dėl teisinės emancipacijos homoseksualių šeimų tėvystės klausimu, nors pastaruoju metu Europos socialinė praktika atspindi vis didesnę supratimą apie problemą susijusią su homoseksualia partneryste ar santuoka.“⁵²

Be abejo, reiktų atsižvelgti ir į sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, kurioje yra numatytos aktualios teisės normos. Nustatydama ir įgyvendindama savo politikos kryptis ir veiksmus, Sąjunga siekia kovoti su bet kokia diskriminacija dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės,

⁵¹ 2012 m. Europos Parlamentas. Plenarinio posėdžio dokumentas. Europos Parlamento rezoliucija dėl kovos su homofobija Europoje, Nr. 2012/2657.

⁵²Taka'cs J., Szalma I. Homophobia and same-sex partnership legislation in Europe. Equality Diversity and Inclusion: An International Journal Vol. 30 No. 5, 2011. p. 356.

religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos.⁵³ Šioje sutartyje skirtingai nuo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos yra paminima ne tik diskriminacija dėl lyties, kilmės, religijos, įsitikinimų, bet ir dėl lytinės orientacijos, būtent šiame dokumente yra aiškiai išskirta ir diskriminacija dėl tos pačios lyties asmenų santykių. Žinoma, minėta nuostata nesuteikia teisės tos pačios lyties asmenis sudaryti teisėtai įtvirtintas partnerystes, ar neįpareigoja valstybių narių keisti įstatymus siekiant įtvirtinti homoseksualias partnerystes, tačiau tai yra aiškiai išreikštas draudimas diskriminuoti asmenis dėl jų lytinės orientacijos ir priimti juos visuomenėje suteikiant visiškai lygias teises nepaisant jų apsisprendimo būti su tos pačios lyties asmeniu. Nepažeisdama kitų Sutarčių nuostatų ir neviršydamą Sąjungai jomis suteiktų įgaliojimų, Taryba sprendama pagal specialią teisėkūros procedūrą ir Europos Parlamentui pritarus, gali vieningai imtis atitinkamų veiksmų, siekdama kovoti su diskriminacija dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos.⁵⁴ Šiai nuostatai antrina ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos dokumentas ir būtent III antraštinė jo dalis, pavadinimu „Lygybė“. Remiantis Chartijos 21 straipsniu, yra draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.⁵⁵ Suprantama, šios nuostatos nėra tikslus užtvirtinimas dėl tos pačios lyties asmenų partnerystės įteisinimo Europos Sąjungos šalyse, tačiau kita vertus diskriminacijos pagrindų naikinimas ateityje gali užtikrinti galimybę šalyje teisėtai įtvirtinti tos pačios lyties santykius ir panaikinti diskriminacija tarp tos pačios lyties porų ir skirtingos lyties porų. Tik diskriminacijos naikinimo pagrindu visuomenė gali būti mokoma supratingumo, suvokimo, palaikymo ir net pritarimo tos pačios lyties asmenų santykiams. Taip pat remiantis šio dešimtmečio išleistais veikalais, yra teigiama, kad socialinė atskirtis ir atstūmimas kalbant apie homoseksualius vyrus ir moteris, laikoma kaip kenksminga socialinė praktika ne tik dėl to, kad ji kenkia lygių galimybių nuostatoms, bet ir dėl to, kad būtent jų įtraukimas gali padėti rasti kai kurias struktūrinės socialinės nelygybės gynimo priemones.⁵⁶ Atkreipiant dėmesį į šalių praktiką, galima teigti, kad vis daugiau šalių ne tik išsprendžia homoseksualių asmenų diskriminacijos klausimą, bet ir suteikia galimybę tos pačios

⁵³ 2012 m. gruodžio 26 d. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Nr. C 326/47.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių Chartija, Nr. 2012/C 326/02.

⁵⁶ Taka'cs T., Szalma I. Homophobia and same-sex partnership legislation in Europe. Equality Diversity and Inclusion: An International Journal Vol. 30 No. 5, 2011. p. 357.

lyties asmenų poroms sudaryti civilinę sąjungą – partnerystę. Tokios išvados buvo padarytos, remiantis 2006 metų Europos Parlamento rezoliucija. Joje teigiama, kad Europos šalyse, kuriose vis dar yra aktyvi diskriminacija ne tik homoseksualių asmenų atžvilgiu, bet ir homoseksualių porų gyvenančių kartu atžvilgiu, nes kai kuriose valstybėse narėse tos pačios lyties poros neturi tokių teisių kaip ir skirtingos lyties poros, taip pat neturi tokios apsaugos ir dėl to patiria diskriminaciją ir itin nepalankią padėtį. Tuo pačiu pamini ir vis daugiau valstybių, kuriose yra siekiama užtikrinti lygias galimybes tos pačios lyties poroms, įskaitant ir pagarbos sąvoką bei suteikti apsaugą nuo diskriminacijos siekiant teisėtai įtvirtinti tos pačios lyties santykius.⁵⁷

Atsižvelgiant į visus minėtus dokumentus, turinčius reikšmės ne tik tos homoseksualių asmenų diskriminacijos nutraukimui valstybėse, bet ir homoseksualių porų santykių įtvirtinimui civiline sąjunga ar santuoka, galima teigti, kad siekiant visiško lygybės užtikrinimo tiek teisinių aktų priėmimu tiek ir realiame kasdiniame gyvenime, yra būtinas visuomenės švietimas. Kiekviena valstybė narė siekdama kovoti su diskriminacija, privalo supažindinti piliečius su tai kas yra teisinga ir priimtina šalyje ir be abejo priimti reikiamus teisės aktus kovojančius su žmogaus teisių ir laisvių ribojimu, taip atveriant kelius ir tos pačios lyties asmenų poroms santykių įtvirtinimui teisine prasme.

⁵⁷ 2006 m. sausio 18 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl homofobijos, Nr. P6_TA(2006)0018.

4. Partnerystės pripažinimo įtaka Lietuvos teisei pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.

Remiantis Lietuvoje galiojančiais aktais, galima teigti, kad Lietuva pripažįsta partnerystės institutą šalyje. Partnerystės sąvoka yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse XV skyriuje. Ši sąvoka atsirado tik nuo 2001 m. liepos mėn. 1 d. įsigaliojusio kodekso, kuris reglamentuoja bendrai gyvenančių neįregistravusių santuokos asmenų, kitaip sakant sugyventinių turtinius santykius.⁵⁸ Galima rasti sąsajų tarp Europos Sąjungos išleistų dokumentų ir civiliniame kodekse įtrauktų naujų sąvokų, kadangi 2000 metais, kaip jau buvo minėta anksčiau buvo išleista Europos Parlamento rekomendacija, kurioje yra raginama šalyje priimti įstatymus susijusius su asmenų partnerystės institutu, nepamirštant tos pačios lyties porų. Galbūt tai tik atsitiktinumas, tačiau nors Lietuva tuo metu ir nebuvo valstybė narė, bet naujame civiliniame kodekse buvo numatytas asmenų partnerystės registravimo faktas. Žinoma, negalima nagrinėti partnerystės pripažinimo akiai, nekreipiant dėmesio į asmenų lytinę orientaciją, nes nepaisant fakto, kad Lietuvoje nėra teisiškai veikiančio partnerystės instituto, tiek skirtingos lyties partneriai tiek ir tos pačios lyties partneriai, yra skirtingai vertinami galiojančių įstatymų atžvilgiu. „Nuo devintojo dešimtmečio pabaigos vienas pagrindinių tikslų, buvo įstatymų, kurie pripažintų gėjų ir lesbiečių partnerystes teisėtomis ir atitinkamai teisiškai reguliuotų tos pačios lyties asmenų šeimas, priėmimas. Daugelyje Europos šalių priimti įstatymai savo pavidalu įvairiais būdais tik priartėja prie santuokos įstatymo. Šia prasme esami įstatymai, reguliuojantys tos pačios lyties asmenų partnerystes, daugumoje šalių vis dar diskriminuojantys, nes dėl jų gėjų ir lesbiečių poros teisiškai atsiduria blogesnėje padėtyje nei heteroseksualų poros.“⁵⁹ Kyla klausimas dėl diskriminacijos klausimo, kodėl net ir pripažinus vienalytes partnerystes yra išvelgiamas diskriminacijos aspektas? Tiesiogiai negalime laikyti, kad suteikus galimybę homoseksualioms poroms sudaryti civilinę partnerystę atsiranda diskriminacijos pagrindas. Visų pirma dėl to, kad tai yra požymis, jog valstybė pripažįsta homoseksualius asmenis ir suteikia jiems galimybę teisėtai įtvirtinti savo santykius. Tačiau geriau pagalvojus, jei yra teigiama, kad visi asmenys yra lygūs prieš įstatymą ir negali būti diskriminuojami dėl lyties ar lytinės orientacijos, tuomet galime įžiūrėti diskriminaciją

⁵⁸ Miškinis P. A. Sugyventinių teisių reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija. 2003. p. 66.

⁵⁹ Kuhar R. Registruota tos pačios lyties asmenų partnerystė ir antrarūšiai piliečiai. Heteronomijos Hegemonija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007. p. 188.

lyginant su skirtingos lyties asmenimis, kurie turi galimybę sudaryti ne tik partnerystę bet ir santuoką. Tai tik dar kartą mums įrodo faktą, kad kalbant apie partnerystės instituto gyvavimą ir jo pripažinimo faktą Lietuvoje, negalime kalbėti bendrai, privalome atskirti tos pačios lyties poras ir skirtingos lyties poras siekiančias įtvirtinti asmenų partnerystę, net ik tokiu būdu galime geriau suvokti faktą ar Lietuva kaip Europos Sąjungos valstybė pripažįsta partnerystės institutą šalies viduje.

4.1. Skirtingos lyties asmenų porų teisinė padėtis

Kaip jau buvo minėta anksčiau, būtent žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija sukuria pamatines normas, kurių valstybės narės privalo laikytis. Kaip žinoma, tapus valstybe nare, prisijungusiai šaliai yra sukuriami teisiniai padariniai. Kalbant apie situaciją Lietuvoje, galima teigti, kad dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės pripažinimo Lietuvoje problemų nekyla, tačiau kyla klausimas, kuris yra randamas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimuose, ar skirtingos lyties asmenys sudarę partnerystę gali būti traktuojami kaip šeimos vienetas? Kaip pagalba ieškant atsakymo į šį klausimą gali būti Seimo nutarimas, kuriame yra teigiama, kad šeima yra sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra.⁶⁰ Pagal minėtąjį Seimo nutarimą tampa akivaizdu, kad nepaisant fakto, kad Lietuvoje partnerystės institutas yra pripažįstamas, šeimos vienetu yra laikomi tik santuokos faktų įtvirtinti asmenų santykiai. Deja šiuo atveju, galima matyti neatitikimą su Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, joje yra teigiama, kad asmenys pagal 8 Konvencijos straipsnį gali būti ginami ir nesudarę santuokos, užtenka partnerystės įregistravimo fakto ar faktinio gyvenimo kartu. Būtent dėl šio akto galiojimo ribų yra pasisakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Yra neteisinga teigti, kad Konstitucija suponuoja galimybę sudaryti šeimą tik santuokos pagrindu, aktas įtvirtina efektyvios, veikiančios, neformalios šeimos sampratą, pagal kurią šeima yra suprantama kaip realiai veikianti bendrija, kurios esmė yra santykiai, visas santykių blokas.⁶¹ Šis Konstitucinio Teismo išaiškinimas pagrindžia faktą, kad nebūtina sudaryti santuokos, kad asmenys galėtų būti vadinami šeima. Tačiau pagrindinis klausimas yra kokią įtaką Lietuvos teisei daro Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija? Visų pirma, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tiesiogiai

⁶⁰ Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo. LR Seimo nutarimas. 2008 m. birželio 3 d., Vilnius, Nr. X-1569

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2011 rugsėjo 28 d., Nr. 21/2008.

konvencijoje nėra įtvirtinto fakto dėl būtinybės numatyti registruoti asmenų partnerystę. Taip pat ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai nėra imperatyvūs ir nėra numatyto jų taikymo šalims, kurios nėra suinteresuotos šalys byloje. Kaip žinia, Lietuva nėra buvusi suinteresuota šalis, sprendžiant dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės fakto. Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai iliustruoja tai, kad didžiojoje dalyje Europos Sąjungos šalių yra įteisintas partnerystės skirtingos lyties asmenims, tačiau Lietuva yra viena iš nedaugelio šalių, kuri šio instituto nėra iki galo reglamentavusi, kitaip tariant galima sakyti, kad šio partnerystės instituto Lietuva neturi.⁶² Tiesa, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija tiesiogiai nereikalauja fakto dėl asmenų partnerystės įtvirtinimo šalyse, tačiau būtent partnerystės sudarymo faktas gali būti aiškinamas pagal 8 konvencijos straipsnį, kuriame yra užtikrinama teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Būtent partnerystės pripažinimas Lietuvoje yra itin sudėtingas dalykas, nes jei niekam nekyla abejonių, kad du skirtingos lyties asmenys gali sudaryti partnerystę, tai tuomet kodėl šalyje yra vis dar gyvuojant teisinė spraga ir iki galo nereguluotas partnerystės institutas? Šiuo metu Lietuvoje esant partnerystės instituto įtvirtinimo problematikai, skirtingos lyties asmenų poros neturėdamos kito pasirinkimo nusprendžia sudaryti vienintelę teisėtai galimą sąjungą – santuoką, tačiau kita dalis porų, kuri pasirinktų įtvirtinti santykius partnerystės institutu gyvena kartu remdamiesi sugyventinio statusu, teisiškai neįtvirtinę santykių ir taip į pavojingą padėtį pastatydami savo turtines teises.

Plačiau panagrinėjus civiliniame kodekse numatytą partnerystės institutą, kuris griežtai apima tik skirtingos lyties asmenų santykius, randame numatytą faktą, kad būtent XV skyriaus normos įsigalioja tik po įstatymo priėmimo, kuris reglamentuoja partnerystės įregistravimo tvarką. Tad nepaisant fakto, kad Lietuva pripažįstą registruotą skirtingų asmenų partnerystę, deja šis institutas šalyje teisiškai yra negaliojantis. Tai, kad mūsų šalyje yra pripažįstama asmenų partnerystė, galima rasti ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystės), sutuoktinio tėvai.⁶³ Ši baudžiamojo kodekso nuostata sufleruoja faktą, kad mūsų šalyje registruotos

⁶²Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas Vallianatos ir kiti prieš Graikiją byloje, Nr. 29381/09.

⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

partnerystės faktas yra priimtinas, bet ir asmenys įregistravę savo santykius partnerystės instituto dėka gali būti laikomi šeimos vienetu.

Kalbant apie partnerystės instituto įsigaliojimą Lietuvoje, būtina paminėti, kad tam kad pradėtų teisiškai veikti partnerystę reguliuojantys įstatymai, buvo bandyta priimti partnerystės registravimą reguliuojantį įstatymą, kuris šiuo metu deja vis dar yra įstatymo projekto lygmenyje. Nekreipiant dėmesio į tai, kad nesant galiojančio įstatymo dėl partnerystės registravimo tvarkos susidaro teisinė spraga, Seimas nepritarė partnerystės įstatymo projektui. Būtent šio projekto atmetimu buvo atsisakyta ir galimybė praplėsti santuokos institutą, suteikiant asmenims įteisinti santykius be santuokos instituto bei pagaliau tapti modernia vakarietiška valstybe.

Padėtis mūsų šalyje susijusi su skirtingos lyties asmenų partnerystės faktu gali būti sudėtinga ne tik dėl įstatymuose gyvuojančios teisinės spragos, bet ir dėl baimės, kad sutikimas įtvirtinti partnerystės institutą Lietuvoje gali palengvinti ir santykių įtvirtinimo leidimą tos pačios lyties asmenims. Būtent dėl to gali kentėti poros siekiančios sudaryti registruotą partnerystę. Būtent minėta baimė yra pagrįsta Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimais, nes tik Lietuvai priėmus partnerystės registravimo įstatymo projektą, kuris suteiktų galiojimą partnerystės institutui numatytam civiliniame kodekse, šis žingsnis galėtų būti skundžiamas Europos Žmogaus Teisių Teismui, kuris nagrinėdamas ankstesnes bylas yra teigęs, kad suteikus partnerystės galimybę skirtingos lyties asmenims, tokios pat sąlygos privalo būti užtikrintos ir tos pačios lyties asmenims.⁶⁴ Todėl konkrečiu atveju yra sukuriama tokia teisinė spraga, kuomet nei skirtingos lyties asmenų poros, nei tos pačios lyties asmenų poros negali pasinaudoti partnerystės institutu, tam trukdo visuomenės nepasirengimas pripažinti tos pačios lyties asmenų santykius. Tad mano nuomone, nepaisant fakto, kad Lietuvoje privalo būti pripažintas užsienyje sudarytų partnerystėjų faktas, Lietuva pati šalyje neturi egzistuojančio partnerystės instituto dėl nenoro priimti tos pačios lyties asmenų partnerystės sąvoką.

4.2. Tos pačios lyties asmenų porų teisinė padėtis

Nepaisant fakto, kad partnerystės institutas Lietuvoje yra teisiškai negaliojantis, pažvelgus į to įstatymo projektą yra pastebima, kad registruotos partnerystės faktas yra numatomas tik

⁶⁴ Peticija dėl partnerystės įteisinimo Lietuvoje. Laisvos Visuomenės institutas. Prieiga per internetą <<https://laisvavisuomene.lt/ne-partnrystes-iteisinimui-lietuvoje/>>.

skirtingos lyties asmenų poroms. Partnerystei pripažinti negaliojančia mutatis mutandis taikomos Civilinio kodekso 3.37 – 3.48 straipsnių nuostatos tiek, kiek partnerystės registravimo įstatymas nenumato kitaip.⁶⁵ Būtent 3.37 straipsnyje yra pateikiama nuoroda į 3.12 straipsnį, kuriame yra numatytas draudimas sudaryti santuoką tos pačios lyties asmenims. Taip pat tai tiesiogiai yra įtvirtinta ir civilinio kodekso 3.229 straipsnyje: “šio skyriaus normos nustato turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius.”⁶⁶ Tad tai tik įrodo, kad Lietuva nepripažįsta tos pačios lyties asmenų partnerysčių sudarymo.

Kadangi Lietuva yra kelių tarptautinių organizacijų narė ir viena iš jų yra Europos Sąjunga, nereiktų pamiršti fakto, kad prisijungus prie organizacijos pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją „Tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.“⁶⁷ Tai reiškia, kad Lietuva įstodama į Europos Sąjungą, sutiko su faktu, kad turi priimti tam tikrus įsipareigojimus. Europos Sąjungoje yra aktyviai kovojama su diskriminacija dėl lytinės orientacijos pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnį, būtent šią aktyvią kovą iliustruoja priimti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, konstatuojantys lytinės orientacijos diskriminaciją.

Būtent dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai yra pasisakęs ir Konstitucinis Teismas. Nutarime yra teigiama, kad „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra ypatingas tarptautinės teisės šaltinis, kurio tikslas kitoks nei daugumos kitų tarptautinės teisės aktų. Šis tikslas yra visuotinis – siekti, kad Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje skelbiamos teisės būtų visuotinai ir veiksmingai pripažįstamos ir kad jų būtų laikomasi ginant ir toliau įgyvendinant žmogaus teises ir pagrindines laisves. Šiuo, tai yra tikslo, požiūriu Konvencija atlieka tokią pat funkciją kaip ir konstitucinės žmogaus teisių garantijos, nes Konstitucija įtvirtina šias garantijas šalyje o Konvencija - tarptautiniu lygiu. Kaip tik dėl to yra labai svarbu įvertinti ir nustatyti Konvencijos ir Konstitucijos santykį.“⁶⁸ Kadangi minėtame Konstitucinio Teismo nutarime buvo

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014 (1922-11-30).

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 1995 m. sausio 24 d., Nr. 22/94.

nutarta, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsniai neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, tai reiškia, kad Konvencijoje numatyti straipsniai privalo būti taikomi valstybėje narėje. Todėl remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija Lietuvoje negali būti toleruojama diskriminacija, įskaitant ir diskriminaciją tos pačios lyties porų partnerystės atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse yra numatytas straipsnis užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę dėl tos pačios lyties porų diskriminavimo šalyje. „Tas kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.“⁶⁹ Jei įdėmiau panagrinėtume šios įstatymo normos sampratą, galbūt net išvelgtume, kad valstybės leidžiamoji valdžia gali užsitraukti baudžiamąją atsakomybę savo neveikimu – nesiėmimų veiksmų dėl tos pačios lyties porų partnerystės pripažinimo Lietuvoje. Juk būtent įstatymiškai nesudarytos galimybės registruoti partnerystės faktą tos pačios lyties asmenims gali būti laikoma kaip diskriminacija būtent dėl lytinės orientacijos, tačiau kol Lietuvoje nėra tiesiogiai įtvirtinto ir veikiančio partnerystės instituto, galima teigti, kad partnerystės klausimu diskriminacijos nėra, nes kaip jau buvo minėta anksčiau tam reikia panaikinti teisinę spragą – priimti partnerystės registravimo įstatymą.

Siekiant teisėtai įtvirtinti tos pačios lyties asmenų partnerystę Lietuvoje, visų pirma reiktų atkreipti dėmesį į gyvuojančią diskriminaciją ir nepakantumą dėl tos lytinės orientacijos. Šiuo klausimu yra pasisakiusi Generalinė prokuratūra 2008 m. gruodžio 31 d. išvadoje. Vis daugiau nusikalstamų veikų prieš asmenį padaroma užsienio piliečių ar Lietuvoje gyvenančių kitos rasės, tautybės, etninės kilmės ar netradicinės seksualinės orientacijos asmenų atžvilgiu išskirtinai dėl jų priklausomybės minėtosioms žmonių grupėms, tačiau pradedant ikiteisminius tyrimus ir jų metu priimant procesinius sprendimus tokios nusikalstamos veikos dažniausiai kvalifikuojamos, ikiteisminiai tyrimai pradedami ir atliekami pagal kitus Lietuvos Respublikos baudžiamojo

⁶⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

kodekso straipsnius numatančius baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas asmens sveikatai ar viešajai tvarkai.⁷⁰ Tad visų pirma, kai kalba pasisuka apie homoseksualias poras, turime atkreipti dėmesį į tai, kad pirmas žingsnis šalyje, siekiant pripažinti partnerystės institutą pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją yra būtina naikinti ir kovoti su diskriminacijos faktu, siekiant šviesti visuomenę dėl tos pačios lyties asmenų partnerystės fakto.

Toliau kalbant apie tos pačios lyties partnerystės pripažinimą Lietuvoje, kyla klausimas, kokia teisinė situacija susidaro dėl užsienyje registruotų partnerystės fakto? Į šį klausimą gali padėti atsakyti Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Kaip jau buvo minėta anksčiau, partnerystės institutui yra taikomos ir santuokos institutą reglamentuojančios civilinio kodekso normos, tokiu atveju reikia atsižvelgti į 1.25 straipsnio 4 d. Joje yra teigiama, kad „Užsienio valstybėje teisėtai sudaryta santuoka pripažįstama Lietuvos Respublikoje, išskyrus atvejus, kai abu sutuoktiniai, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvos Respublikoje, santuoką sudarė užsienio valstybėje turėdami tikslą išvengti santuokos pripažinimo negaliojančia pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.“⁷¹ Pagal šią normą galime daryti išvadą, kad Lietuvoje, jei santuoka ar partnerystė yra sudaroma su kitos valstybės asmeniu, kurioje tai yra teisėtai įtvirtinta, yra teisiškai pripažįstama ir Lietuvoje. Taip pat kaip pagalbinį įstatymą, reguliuoti šį civiliniame kodekse numatytą klausimą, galima paminėti Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties. Jame teigiama, kad „Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariai – sutuoktinis arba asmuo, sudaręs partnerystės sutartį, vaikai (įvaikiai) iki 21 metų, įskaitant sutuoktinio arba asmens, sudariusio partnerystės sutartį, vaikus (įvaikius) iki 21 metų, Europos Sąjungos valstybės narės piliečio, sutuoktinio ar asmens, sudariusio partnerystės sutartį, išlaikomi giminaičiai pagal tiesiąją aukštutinę liniją.“⁷² Tai tik pagrindžia faktą, kad tos pačios lyties partnerystės sudarymas užsienyje turi būti pripažįstamas ir Lietuvoje ir laikomas šeiminiu vienetu. Tačiau paskutinėmis aktualijomis S. Arlauskas, atsižvelgdamas į paskutinį Konstitucinio Teismo nagrinėjimą dėl tos pačios lyties asmenų pripažinimo šeima, pareiškė, kad „Jei užsienietis susituokė su tos pačios lyties Lietuvos piliečiu ar sudarė registruotos partnerystės sutartį ir jam

⁷⁰ Generalinės prokuratūros išvada „Nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasinės, etninės, tautinės, religinės neapykantos, kitokios netolerancijos ir diskriminavimo, ikiteisminių tyrimų rezultatų, problematikos, tendencijų ir prevencijos priemonių apibendrinimas. 2008 m. gruodžio 31 d.

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.

⁷² Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2539

išduodamas leidimas nuolat gyventi Lietuvoje, tai mano nuomone, Lietuva kartu privalo užtikrinti ir jo, kaip sutuoktinio ar šeimos partnerio, visas civilines teises. Pvz., turto paveldėjimo teisę mirus sutuoktiniui, teisę būti vaiko tėvu ar mama, globėju ir pan. Neįsivaizduoju, kad Lietuva leistų užsieniečiui, šeimos nariui nuolat gyventi Lietuvoje, bet nesuteiktų šeimos nario Civiliniame kodekse apibrėžtų teisių.⁷³ Tai mano nuomone yra puikiai išsakyta pozicija, ypač remiantis ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija, nes jei vienoje valstybėje narėje homoseksualių asmenų santuoka ar partnerystė yra pripažįstama šeimos vienetu, tai turėtų būti pripažįstama ir kitoje valstybėje narėje remiantis Konvencijos 8 straipsniu – teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis išskyrus įstatymų numatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.⁷⁴ Minėtos normos atžvilgiu, tos pačios lyties asmenų partnerystės Lietuvoje pripažinimas Lietuvoje nesukeltų viešosios tvarkos pažeidimo fakto ar nusikaltimo kitų asmenų sveikatai, moralei ar laisvėms. Būtent partnerystės instituto pripažinimo faktas neturėtų prieštarauti ir Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kurioje yra numatyta, kad santuoka yra galima tik tarp vyro ir moters. Taip pat tai negalėtų padaryti įtakos ir šeimos sąvokai, kuri yra minima Konstitucijoje, sąvoka yra belytė, nenurodanti, kad šeima gali būti laikoma tik vyro ir moters sąjunga. „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas.“⁷⁵

Taip pat tos pačios lyties partnerystės klausimo sprendimui Lietuvoje būtina dar kartą paminėti š. m. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo esmę. Visų pirma, šiuo nutarimu yra pabrėžiama, kad „įstatymu nustatant tam tikrus naudojimosi asmens teise į privatų ir šeimos gyvenimą apribojimus, kurie būtini demokratinėje visuomenėje ir kuriais siekiama konstituciškai svarbių tikslų, taip pat turi būti laikomasi konstitucinių asmenų lygiateisiškumo, proporcingumo principų; priešingu atveju būtų pažeistas ir pagal Konstitucijos 21 straipsnio 2, 3 dalis ginamas žmogaus orumas, t. y. būtų sudarytos prielaidos žeminti žmogaus orumą paneigiant jo laisvą asmenybę ir prigimtinę lygybę savo orumu su kitais žmonėmis.“⁷⁶ Šio teiginio esmę

⁷³ S. Arlauskas. Prieiga per internetą <<http://alkas.lt/2019/01/09/s-arlauskas-tai-butu-per-didele-nasta-ir-atsakomybe-konstituciniam-teismui/>>

⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014 (1922-11-30).

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2019 m. sausio 11 d., Nr. 16/2016.

padeda suvokti V. Mizaro pasisakymas dėl minėto Konstitucinio Teismo nutarimo. „Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio (konstitucinio lygiateisiškumo principo) turinį, pabrėžė tai, kad šiame straipsnyje nėra numatytas baigtinis nediskriminavimo pagrindų sąrašas. Toliau Teismas konstatavo, kad viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu. Tai atitinka ir galiojančią Lietuvoje tarptautinę teisę ir ES teisę. Tai reiškia, kad žmogaus teisių ir varžymas – diskriminacija – dėl lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, yra ir lygiateisiškumo principo pažeidimas ir žmogaus orumo žeminimas.“⁷⁷ Todėl atsižvelgiant į V. Mizaro pateiktą poziciją ir Konstitucinio Teismo nutarimą, yra akivaizdu, kad būtent tokiu aiškinimu yra siekiama naikinti diskriminacijos pagrindus Lietuvoje homoseksualioms poroms ir būtent diskriminacijos pagrindų mažinimas ir pripažinimas šalyje gali padėti pagaliau sureguliuoti tos pačios lyties asmenų santykių įtvirtinimo klausimą. Taip pat, buvo pasisakyta ir apie požiūrį į žmogaus privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą. Demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu, remiantis konstituciškai svarbiais tikslais, pavyzdžiui, viešąja tvarka, diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kaip antai riboti pagal Konstitucijos 22 straipsnio 1, 4 dalis užtikrinamą teisę į asmeninio ir šeimos gyvenimo be kita ko, santykių su kitais šeimos nariais, apsaugą.⁷⁸ Tai tik patvirtina faktą, kad valstybė privalo imtis veiksmų siekiant užtikrinti ne tik daugumos atžvilgiu, bet ir valstybėje gyvuojančioms mažumoms. Ir jau anksčiau minėtas aspektas dėl pripažinimo, jog šeima yra belytis darinys gyvuojantis šalyje, yra itin svarbus tos pačios lyties santykių įtvirtinimo klausimu. Tai žinoma nėra pripažinimas, kad šalyje pripažįstamos skirtingos lyties santuokos, tačiau remiantis pateiktu teiginiu yra daroma prezumpcija, kad tam, kad pora būtų laikoma šeima, nėra būtinas santuokos faktas, o tai, kad šeimos sąvoka nenumato priešingos lyties asmenų būtinumo, reiškia kad yra sutinkama su mintimi, kad tiek skirtingos lyties tiek ir tos pačios lyties poros gali būti laikomos šeima. Šiuo klausimu taip pat yra svarbi ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla *Coman and others v. Romania*, kurioje buvo pasisakyta dėl sutuoktinių lyties bei tos pačios

⁷⁷ Mizaras V. Konstitucija kaip siekio būti laimingesniais garantija: Konstitucinio Teismo nutarimas dėl tos pačios lyties sutuoktinio pripažinimo šeimos nariu. TeisėPro. Prieiga per internetą:

<<http://www.teise.pro/index.php/2019/01/15/v-mizaras-konstitucija-kaip-siekio-buti-laimingesniais-garantija-konstitucinio-teismo-nutarimas-del-tos-pacios-lyties-sutuoktinio-pripazinimo-seimos-nariu/>>

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2019 m. sausio 11 d., Nr. 16/2016.

lyties asmenų santuokos pripažinimo. Teismas pripažino, kad sąvoka sutuoktinis neapibrėžia asmens lyties, todėl teigia, kad kai Sąjungos pilietis, naudodamasis savo judėjimo laisve, atvyko į kitą valstybę narę, kurios pilietis jis nėra, joje apsigyveno, gyveno ar pradėjo gyventi šeimos gyvenimą su tos pačios lyties trečiosios šalies piliečiu, su kuriuo jis teisėtai sudarė santuoką priimančiojoje valstybėje narėje, SESV 21 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti valstybės narės, kurios pilietybę turi Sąjungos pilietis, kompetentingoms valdžios institucijoms atsakyti suteikti teisę gyventi tos valstybės narės teritorijoje minėtam trečiosios šalies piliečiui, motyvuojant tuo, kad šios valstybės narės teisėje nenumatyta tos pačios lyties asmenų santuoka.⁷⁹ Šiuo sprendimu buvo patvirtinta, kad valstybei narei yra paliekama teisė pripažinti ar nepripažinti tos pačios lyties asmenų santykių, tačiau tai nereiškia, kad valstybė narė negali nepripažinti jau sudaryto tos pačios lyties asmenų santykių įtvirtinimo, kai tai buvo atlikta kitoje šalyje pagal visus galiojančius teisės aktus.

Nors aptartas Konstitucinio Teismo sprendimas ir neturi tiesioginės reikšmės dėl tos pačios lyties asmenų santykių įtvirtinimo, tačiau tai yra akivaizdžiai žengtas žingsnis homoseksualios partnerystės įtvirtinimo fakto link.

Galiausiai atsižvelgiant į pateiktas teisės aktų normas, galima teigti, kad Lietuvoje įtvirtinti ir teisiškai pripažinti tos pačios lyties asmenų partnerystės faktą yra įmanoma, tačiau taip pat tuomet reikia atsižvelgti į visuomenę, į tai ar Lietuva, jos gyventojai yra pasirengę priimti homoseksualių partnerystės sąvoką. „Kai įstojome į ES, baigėsi tas aiškinimas, kad iš kitų valstybių homoseksualūs asmenys atvyko į Lietuvą. Po truputį suvokiama, kad homoseksualių, biseksualių, translyčių asmenų yra ir Lietuvoje ir neatvyko į mūsų šalį tik jai įstojus į ES. Tiesiog priėmus tam tikras nuostatas ir pradėdant jas įgyvendinti jie pradėjo garsiau kalbėti. Mes kalbame apie teisinę apsaugą ir žmonių galimybę gyventi visavertį gyvenimą. Vis dar gana dažnai girdine, kaip moksleiviai mokyklose patiria nuolatinės patyčias dėl to, kad laiko save LGBT dalimi, kaip suaugusiems asmenims, kurie atsiskleidžia savo šeimoms, pasakoma, jog jie nėra šeimos dalis, ir pan.,“⁸⁰ Manau tai yra puiki išvalga, iliustruojanti tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimą. Tai nėra tik valstybės darbas priimti įstatymus reguliuojančius homoseksualių asmenų

⁷⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 birželio 5 d. sprendimas Coman ir kiti prieš Rumuniją C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385.

⁸⁰ B. Sabaliauskaitė. Tos pačios lyties porų valstybė reikalauja atsiklausti, ar jiems suteikia teisę mylėti. TEISMAI.LT, rugsėjis, 2018, Nr. 3 (31).

partnerystę, tai taip pat yra pareiga užtikrinti valstybėje šioms poroms nediskriminavimą dėl lytinės orientacijos bei užtikrinti visas priklausančias žmogaus teises valstybėje narėje. Tą valstybėje galime pasiekti tik bandydami pakeisti visuomenės nusistovėjusį požiūrį į vienalyčius santykius šviečiant ir mokant visuomenę nediskriminavimo pagrindų bei homoseksualių porų santykių pripažinimą.

5. Išvados

1. Remiantis pateiktu nagrinėjimu tiek tos pačios lyties partnerystės atveju, tiek ir skirtingos lyties asmenų partnerystės atveju, pagrindinis santykių įtvirtinimo tikslas yra šeiminio vieneto sudarymas. Nepaisant skirtumo dėl šių skirtingų porų lytinės orientacijos, būtent partnerystės sudarymo faktas siekia jos siekia to paties – pripažinimo visuomenėje šeimos pavidalu bei turtinių santykių sureguliuavimo.
2. Besikeičiantis visuomenės požiūris į tradicinę santuoką skatina keisti ir plėsti instituto ribas įtraukiant į tai asmenų registruotos partnerystės sąvoką, tai gali padėti išspręsti nelygybės principą tarp tos pačios lyties asmenų ir skirtingos lyties asmenų registruojamų santykių.
3. Šiuo metu Lietuva yra ta Europos Sąjungos šalis, kurioje partnerystės institutas nėra veikiantis, todėl Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatytos įstatymo normos neturi įstatyminės galios ir asmenys negali remtis kodekse numatytais normomis. Būtent šis faktas šalyje sukelia teisinę spragą, kai pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą normos yra galiojančios, tačiau, tam kad jos būtų veikiančios turi būti priimtas atskiras įstatymas numatantis partnerystės registravimo ypatybes, deja šis įstatymas Lietuvoje vis dar neturi teisinės galios.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismas sprenddamas dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės fakto, atsižvelgdavo į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį, kuriame yra numatyta apsauga šeimos gyvenimui. Būtent partnerystės registravimo faktas yra labai svarbus, kai yra kalbama apie tos pačios lyties asmenis, santykių įregistravimas partnerystės būdu lemia skirtingą teisinį statusą nuo neįregistruotos partnerystės. Įregistruotos partnerystės faktas praplečia santuokos institutą, tokiu būdu nėra skatinamos vedybos dėl vaikų atsiradimo fakto.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra išnaginėjęs nemažą dalį bylų susijusių su tos pačios lyties asmenų partnerystės pripažinimu šalyje. Kiekvienu skirtingu atveju pagrindinis aspektas būdavo vienalyčių partnerystės diskriminavimas lyginant su skirtingos lyties asmenų poromis, nesuteikimas visų teisių ir pareigų, kurias turi asmenys esantys santykiuose, kurie paremti tradicine laikoma orientacija. Kadangi tos pačios lyties partnerystės nėra visuomet pripažįstamos todėl asmenys nėra laikomi pilnateise šeima,

todėl tampa sunkiau ginti teises ir laisves, nes Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje nėra tiesiogiai numatyto tos pačios lyties asmenų partnerystės fakto.

6. Būtent partnerystės registravimo faktas yra kiekvienos šalies pasirinkimo objektas, valstybė narė gali pasirinkti registruoti partnerystes šalyje ar ne, tai kad ne visose šalyse yra įtvirtintas partnerystės institutas gali sufleruoti faktą, kad tai yra savotiška gynyba nenorint pripažinti tos pačios lyties asmenų partnerystės buvimą. Šaliai priėmus įstatymą išimtinai tik dėl skirtingos lyties asmenų partnerystės, tokios teisinės normos gali būti skundžiamos Europos Žmogaus Teisių Teismui pagrindžiant diskriminavimo faktą.
7. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje yra numatytos pamatinės normos, kurių privalo laikytis valstybė narė, Kiekvienos normos taikymo ribas apibrėžia Europos Žmogaus Teisių teismo praktika. Nors tiesiogiai ir nėra įtvirtinto partnerystės fakto, Teismo sprendimai parodo, kad kiekvienos normos aiškinimas priklauso nuo laikmečio bei vyraujančio visuomenės požiūrio, tai kad nesikečia teisės norma nereiškia, kad nesikeičia normos aiškinimas atsižvelgiant į pakitusią visuomenę bei teisinę sistemą.
8. Tai, kad Lietuvoje nėra veikiančio partnerystės instituto dar nereiškia, kad valstybė nepripažįsta partnerystės sąvokos šalyje. Lietuvoje tiek baudžiamajame tiek civiliniame kodekse yra numatytos partnerio sąvokos, kurios sufleruoja faktą, kad Lietuva pripažįsta skirtingos lyties asmenų partnerystę. Tam, kad mūsų šalyje būtų pripažintos ir vienalytės partnerystės, trūksta visuomenės suvokimo ir pasirengimo šiam faktui. Visų pirma šalyje turi būti naikinami diskriminacijos pagrindai ir tuomet galima prabilti apie tos pačios lyties asmenų partnerystės registravimą.

Santrauka

Kaip vieną svarbiausių ir tą dėl kurios kovojama jau kelis dešimtmečius galima pripažinti asmenų partnerystės instituto pripažinimo problemą. Keičiantis visuomenės požiūriui keičiasi ir kasdienes santykius reguliuojantys įstatymai. Daugelyje Europos šalių kaip atmaina santuokos institutui yra pripažįstama partnerystė. Lietuvoje šis institutas remiantis galiojančiais teisės aktais, teisinės galios neturi, todėl yra keliamas klausimas ar šalyje yra pripažįstama skirtingos lyties asmenų partnerystė ir tos pačios lyties asmenų partnerystė.

Europos Žmogaus Teisių Teismas priimdamas sprendimus konkrečiose situacijose padeda mums pamatyti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos normų aiškinimo raidą. Normos nekinta, tačiau atsižvelgiant į pakitusius visuomeninius santykius ta pati norma yra aiškinama palankiau. Kalbant apie skirtingos lyties asmenų partnerystės faktą, pagrindinis aspektas yra jų pripažinimas ir laikymas šeima bei panašių teisių suteikimas lyginant su santuokos tradicinės santuokos institutu. Nagrinėjant bylas dėl skirtingos lyties asmenų santykių yra matoma, kad nekildavo problemų dėl partnerystės pripažinimo šalyje, didesnis probleminis aspektas buvo nuo kada partneriai yra laikomi šeima, ar tam užtenka partnerystės įregistravimo fakto.

Dėl tos pačios lyties asmenų santykių reglamentavimo matoma daugiau probleminių aspektų, tačiau visi jie gali būti paremti diskriminavimo faktu. Kadangi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje nėra imperatyviai numatyto fakto, Europos Žmogaus Teisių Teismo aiškinimas priklausydavo nuo vyraujančių visuomeninių santykių. Bėgant laikui vienalytės poros ne tik išsikovojo teisę būti pripažintos valstybėje, bet ir kai kuriose valstybėse turi galimybę sudaryti partnerystę ar net santuoką.

Nuo 2001 metų civilinis kodeksas numato galimybę kurtis registruotoms asmenų partnerystėms, tačiau šis institutas teisinės galios neturi todėl, kad nėra priimtas partnerystės registravimo įstatymas. Šios teisės normos suteiktą teisę skirtingos lyties asmenims registruoti santykius partnerystės instituto pagalba ir pasirinkti atmainą tradicinės santuokos faktui. Esminė problema dėl šio instituto neveikimo galime laikyti tai, kad Lietuvos valstybė dar nėra iki galo pasirengusi priimti tos pačios lyties santykių faktą, nes priėmus partnerystės įstatymą griežtai tik tos pačios lyties asmenims, teisės aktas galėtų būti skundžiamas kaip diskriminuojantis tos pačios

lyties poras dėl lytinės orientacijos. Tam, kad mūsų šalyje galėtų pradėti veikti partnerystės institutas yra būtina kova su diskriminacija dėl lytinės orientacijos, visuomenės supažindinimas bei švietimas ir teisės aktų priėmimas reglamentuojantis tos pačios lyties porų gynybą dėl patiriamos diskriminacijos.

Summary

One of the most important problem during last decades is the recognition of civil partnership. While changing public attitudes is the only thing that matter it also influences the law. In many European countries partnership is recognized as a form that is very similar to marriage. In Lithuania on the basis of the law partnership has no legal power that is why the question is does the fact of same-sex and different-sex partnership is acceptable, despite the fact this institute has no legal power.

The European Court of Human Rights, according to its decisions, helps us to see the evolution of the interpretation of the norms of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. According to changing public relations, norms are interpreted more favorably despite the fact legislation has not changed. The main aspect of having different - sex partnership is the treatment as a normal family and guarantee to have same law as married persons have. Analyzing cases with different – sex partnership, we can see, that there is no problem to accept the fact of heterosexual partnership. It was harder to recognize when people who are in the registered partnership can be treated as a real family.

The regulation of the same – sex relationships shows more problematic aspects, but they are all based on the fact of discrimination. As the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms does not contain an imperative fact, the interpretation of the European Court of Human Rights was influenced by prevailing public relations. Over time, homogeneous couples have not only won the right to have same – sex relationships, but also to have opportunity to establish a partnership or even a marriage.

Since 2001 the Civil Code permits possibility of establishing partnerships. On the other hand this institute still has not have legal power. These legislations would allow people of different sexes to register their partnership. The fundamental problem with this institute's inaction is that the state of Lithuania is not yet fully prepared to accept same – sex relationship. In order to have partnership institute in Lithuania the government must do some actions to stop the discrimination against homosexual couples and adopt legislations to protect their rights eligibly.

6. Literatūra

1. Teisės norminiai aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014 (1922-11-30).
- 2) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
- 3) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.
- 4) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.
- 5) Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 73-2539.
- 6) Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Valstybės žinios. 2003-12-05, Nr. 114-5115.
- 7) V. Mikelėnas ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.

2. Europos Sąjungos teisės aktai:

- 1) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995.
- 2) 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių Chartija, Nr. 2012/C 326/02.
- 3) 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje.
- 4) 2012 m. Europos Parlametas. Plenarinio posėdžio dokumentas. Europos Parlamento rezoliucija dėl kovos su homofobija Europoje, Nr. 2012/2657.
- 5) 2006 m. sausio 18 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl homofobijos, Nr. P6_TA(2006)0018.
- 6) 2012 m. gruodžio 26 d. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Nr. C 326/47.
- 7) 1981 m. Europos Parlamento rekomendacija dėl diskriminacijos prieš homoseksualus. Nr. 924.

- 8) 2000 m. birželio 30 d. Europos Parlamento rekomendacija dėl gėjų ir lesbiečių situacijos valstybėse narėse, Nr. 1474.

3. Specialioji literatūra:

- 1) Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo. LR Seimo nutarimas. 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569.
- 2) Generalinės prokuratūros išvada „Nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasinės, etninės, tautinės, religinės neapykantos, kitokios netolerancijos ir diskriminavimo, ikiteisminių tyrimų rezultatų, problematikos, tendencijų ir prevencijos priemonių apibendrinimas. 2008 m. gruodžio 31 d.
- 3) Lietuvos Respublikos Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas.
- 4) BARLOW A., PROBERT R. *Regulating Marriage and Cohabitation: Changing Family Values and Policies in Europe and North America—An Introductory Critique*. Law & Policy: 2017.
- 5) CLARKE R. Ar civilinės partnerystės institutas prisideda prie santuokos sampratos pakeitimo? Pranešimas konferencijoje, 2017.
- 6) GERSTMANN E. *Same-Sex Marriage and the Constitution*. Third Edition. Cambridge University Press: 2017.
- 7) KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ I. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija: 2008.
- 8) KUHAR R. Registruota tos pačios lyties asmenų partnerystė ir antrarūšiai piliečiai. Heteronomijos Hegemonija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
- 9) MIŠKINIS P. A. Sugyventinių teisių reglamentavimo problemos. Vilnius: Jurisprudencija. 2003.
- 10) NAVAITIS G., GAIDYS V. Lietuvos gyventojų požiūris į tos pačios lyties porų šeimines teises. Sociologija. Mintis ir veiksmas. Vilnius: 2015.
- 11) PERKUMIENĖ D. Skirtinga būsimų sutuoktinių lytis- pagrindinė santuokos galiojimo sąlyga Bažnyčios ir valstybės požiūriu, 2005.
- 12) PIESLIAKAS V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. Vilnius: Jurisprudencija: 1999

13) SABALIAUSKAITĖ B. Tos pačios lyties porų valstybė reikalauja atsiklausti, ar jiems suteikia teisė mylėti. TEISMAI.LT, rugsėjis, 2018, Nr. 3 (31).

4. Teismų sprendimai/ nutarimai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2019 m. sausio 11 d. 2019, Nr. 16/2016.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2011 rugsėjo 28 d., Nr. 21/2008.
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 1995 m. sausio 24 d., Nr. 22/94.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje L. M. v. O. D. V. ir P. A. A., Nr. 3K-3-134/2011.

5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai:

- 1) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 birželio 5 d. sprendimas Coman ir kiti prieš Rumuniją C 673/16, ECLI:EU:C:2018:385.

6. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

- 1) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018 m. kovo 14 d. sprendimas Orlandi ir kiti prieš Italiją byloje, Nr. 26431/12; 26742/12; 44057/12 ir 60088/12.
- 2) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 spalio 26 d. sprendimas Ratzenbock and Seydl prieš Austriją byloje, Nr. 28475/12.
- 3) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2016 m. vasario 23 d. sprendimas Pajic prieš Kroatiją byloje, Nr. 68453/13.
- 4) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2016 m. birželio 24 d. sprendimas Aldeguer Tomas prieš Ispaniją byloje, Nr. 35214/09.
- 5) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m. liepos 21 d. sprendimas Oliari ir kiti prieš Italiją byloje, Nr. 18766/11 ir 36030/11.
- 6) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas Vallianatos ir kiti prieš Graikiją byloje, Nr. 29381/09.
- 7) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 balandžio 2 d. Van der Heijden prieš Olandiją byloje, Nr. 42857/05

- 8) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. birželio 24 d. sprendimas Schalk and Kopf prieš Austriją byloje, Nr. 30141/04.
- 9) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 lapkričio 2 d. sprendimas Serife Yigit prieš Turkiją byloje, Nr. 3976/05.
- 10) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. gruodžio 28 d. sprendimas J. M. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 37060/06.
- 11) Europos Žmogaus Teisių Teismas 2003 liepos 24 d. sprendimas Karner prieš Austriją byloje, Nr. 40016/98.
- 12) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 spalio 9 d. sprendimas C. ir L.M. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 14753/89.
- 13) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1986 m. gegužės 14 d. sprendimas S. prieš Jungtinę Karalystę byloje, Nr. 11716/85.

7. Internetiniai šaltiniai:

- 1) S. Arlauskas. Prieiga per internetą <<http://alkas.lt/2019/01/09/s-arlauskas-tai-butu-per-didele-nasta-ir-atsakomybe-konstituciniam-teismui/>> [žiūrėta 2019 m. vasario 21 d.].
- 2) Nacionalinė LGBT teisių organizacija. LGBT žmogaus teisės Lietuvoje. Teisinė situacija 2017-08-11. Prieiga per internetą: <<https://www.lgl.lt/zmogaus-teises/lgbt-teises-lietuvoje/teisine-situacija/>> [žiūrėta 2019 m. kovo 19 d.].
- 3) Prieiga per internetą <https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm> [žiūrėta 2019 kovo 19 d.].
- 4) Peticija dėl partnerystės įteisinimo Lietuvoje. Laisvos Visuomenės institutas. Prieiga per internetą <<https://laisvavisuomene.lt/ne-partnrystes-iteisinimui-lietuvoje/>> [žiūrėta 2019 kovo 19 d.].
- 5) Mizaras V. Tos pačios lyties sutuoktiniai ir partneriai turi teisę laisvai judėti Europos Sąjungoje. Vilnius: Teisė.pro: 2018. Prieiga per internetą <<http://www.teise.pro/index.php/2018/06/05/v-mizaras-tos-pacios-lyties-sutuoktiniai-ir-partneriai-turi-teise-laisvai-judeti-europos-sajungoje/>> [žiūrėta 2019 balandžio 13 d.].

- 6) Mizaras V. Konstitucija kaip siekio būti laimingesniais garantija: Konstitucinio Teismo nutarimas dėl tos pačios lyties sutuoktinio pripažinimo šeimos nariu. TeisėPro. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/01/15/v-mizaras-konstitucija-kaip-siekio-buti-laimingesniais-garantija-konstitucinio-teismo-nutarimas-del-tos-pacios-lyties-sutuoktinio-pripazinimo-seimos-nariu/>>
[žiūrėta 2019 balandžio 13 d.].